

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Vad är ADHD, i själva verket?

En intervjustudie om pedagogers bemötande av barn med oroande beteende

Aram Karim och Calle Andersson

PROGRAM

Förskolläraryrket
Grundnivå | 210 hp

Programkod: L1FÖR
Examensarbete: 15 hp
Kurskod: LÖXA1G
Kurs: Självständigt arbete (examensarbete) för förskollärare
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT 2018
Kursansvarig institution: Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande
Handledare: Marita Rhedin
Examinator: Camilla Björklund
Kod: HT18-2920-016-LÖXA1G

Title: What is ADHD, in fact? An interview study on educators ' response of children with worrying behavior
Language: Swedish with a summary in English
Keywords: ADHD, phenomenology, experiences, working methods, preschool teacher, special educator, early intervention, collaboration, educational challenge

ABSTRACT

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) has increased tremendously during the last decade. The diagnosis is therefore now, the most common childhood mental health disorder. With a very clear increase, the diagnosis has not only become a large part of the school, but also in the preschool. Although adhd is a very prevalent disorder with an onset in the preschool years, there is not many studies done, that has investigated preschool teachers' and special educators' knowledge of adhd in a Swedish context. Therefore, the overall aim of this study is to interpret and understand how preschool teachers and special educators say that they work with the daily support of children with a worrying behavior, but also how the collaboration takes place between the professions. *Semi-structured interviews* were conducted with four preschool teachers and one special educator. In addition, we also interviewed a preschool teacher with an education as a special educator. The data was analyzed by using a *phenomenological* method. The result shows a significant role in responding to the child with a worrying behavior in a customized approach. On the other hand, such an adapted response requires efforts that are difficult to access. Preschool teachers say that the collaboration with the specialist pedagogue helps them get accurate information and in the meeting with the child with adhd, a good tolerance and understanding of a child who needs to be met with a greater understanding. The results are discussed to give suggestions for further research.

FÖRORD

Vi vill i detta förord uttrycka hur skrivandet av ett examensarbete för oss har varit den tid i utbildningen som faktiskt varit den roligaste och om inte den mest lärorika. Det har efter många vakna timmar med denna text varit ett arbete för oss där den enes starka sidor har kompletterat den andres. Där det skrivits ett arbete som för oss, betydtt mer än bara utbildning. Det har vart ett arbete som båda har haft en stark koppling till, vilket också resulterat i ett arbete som vi känner oss väldigt stolta över.

Därför vill vi först av allt tacka varandra för det arbete vi skapat tillsammans. Därtill för den inspiration vi har gett varandra genom utbildningen. Det har vart ett arbete som vi tillsammans har lyckats att genomföra. Ett arbete som i det stora hela inte bara lärt oss om pedagogik utan även en hel del om oss själva.

Vi vill därför också tacka pedagogerna som lät oss intervjua de, vilket för studien har vart av en oerhört betydande roll. Slutligen vill vi skicka ett extra stort tack till vår handledare, Marita Rhedin som har levt sig in i vårt arbete och för all den vägledning och stöttning hon givit oss under processens gång. Du har gjort dig förtjänt av en eloge från oss. Vi känner verkligen att du har varit den som har förstått vårt syfte med studien och tackar för det förtroende du har visat för oss.

Göteborg, januari 2019

Aram Karim och Calle Andersson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	<u>INLEDNING: VAD ÄR ADHD, I SJÄLVA VERKET?</u>	2
2	<u>SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR</u>	3
2.1	STUDIENS DISPOSITION	3
3	<u>BAKGRUND</u>	4
3.1	ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER (ADHD)	5
3.1.1	UPPMÄRKSAMHETSPROBLEM	6
3.1.2	HYPERAKTIVITET OCH IMPULSIVITET	7
3.2	ADHD, EN DEL AV VÅR VARDAG?	7
3.2.1	FÖRSKOLANS UPPDRAG?	8
4	<u>TIDIGARE FORSKNING</u>	10
4.1	ADHD KRÄVER HELHET	11
4.1.1	TIDIGA INSATSER	12
4.1.2	FÖRSKOLEUNDERVISNING I BEHOV AV MER KUNSKAP	13
5	<u>VETENSKAPSTEORETISK UTGÅNGSPUNKT</u>	15
5.1	FENOMENOLOGI	16
6	<u>METOD</u>	17
6.1	KVALITATIV ANSATS: HALVSTRUKTURERADE INTERVJUER	17
6.1.1	URVAL	18
6.1.2	GENOMFÖRANDE	19
6.2	ANALYSMODELL OCH BEARBETNING AV DATA	20
6.2.1	TROVÄRDIGHET OCH ÖVERENSSTÄMMELSE	22
6.2.2	ETISKA ÖVERVÄGANDEN	23
7	<u>RESULTATREDOVISNING</u>	24
7.1	BEMÖTANDE AV BARN MED UPPVISADE SYMPTOM AV ADHD	24
7.2	SAMARBETET MELLAN FÖRSKOLLÄRARE OCH SPECIALPEDAGOG	26
7.3	FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR IMPLEMENTERING	29
7.4	RESULTATSAMMANFATTNING	31
8	<u>DISKUSSION</u>	32
8.1	EN INDIVIDANPASSAD PEDAGOGIK	32
8.2	SKA DET KRÄVAS EN DIAGNOS?	33
8.3	DIDAKTISKA IMPLIKATIONER OCH FRAMTIDA FORSKNING	34
9	<u>REFERENSLISTA</u>	36
10	<u>BILAGOR</u>	41

1 INLEDNING: VAD ÄR ADHD, I SJÄLVA VERKET?

Med rätt bemötande kan barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar bli en stor tillgång för andra barn i förskolan. Det är ett påstående som framkom under de intervjuer som genomförts kring pedagogers bemötande av barn med oroande beteende. Ett uttalande som också visar att man kan göra en stor skillnad med rätt kompetenser. Kompetenser som behövs för pedagoger i bemötandet av barn med oroande beteende. Dessutom en pedagogisk kompetens som är avgörande för barns utveckling och välfärd i förskolan. Därför också ett citat som vi tänker ska sätta ton för denna studiens innehåll.

Men vad vet vi egentligen om ADHD? Varför ser vi nuförtiden så annorlunda på det som avviker från det normala? Vilken kunskap finns idag? Ska vi få barn med neuropsykiatriska tillstånd att bara fungera i verksamheten eller ska de få den hjälp som krävs för att utvecklas optimalt? Alla dessa frågor är om inte annat, ett område som många hade velat ha en större kunskap om. En kunskap som samhället på sikt hade främjats av.

I sin essä "*Vad skall vi göra med adhd i förskolan?*" skriver Svenaeus (2016) att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar under den senaste tioårsperioden ställs i allt fler fall och i allt tidigare åldrar. Diagnoserna har med en mycket tydlig ökning, inte bara blivit en stor del av skolan, utan också i förskolan. Morrill (2018) anger att det i nyligen gjorda uppskattningar, har synliggjorts att adhd är den diagnosen som är vanligast bland neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Dessutom är adhd och föreskrivning av adhd-läkemedel förekommande mest bland barn. På uppdrag av regeringen sammanställer Socialstyrelsen (2018) föreskrivningen av adhd-läkemedel. Det har visat sig att föreskrivningen av adhd-läkemedel fortsätter att öka, men att det också råder stora skillnader i diagnostisering och föreskrivning av adhd-läkemedel i landet. Därför har de anmärkningsvärda skillnaderna gjort det angeläget för socialstyrelsen att ta reda på vilka faktorer som ligger bakom de regionala skillnaderna.

Därmed väcker även diagnosen frågor om hur fenomenet behandlas i förskolan. Den tidigare forskningen har fokuserat på den betydande rollen av ett anpassat bemötande. Där många studier också har fokuserat på ett behov av mer samverkan mellan professioner som arbetar kring barnet. Däremot är det vad gäller empirisk forskning och teoribildning relativt få studier som har studerat de mer exakta förutsättningarna i bemötandet och hur samarbetet sker i arbetet mellan professionerna utifrån en svensk kontext. Temat har för den här studien därför blivit att ta fasta på förskollärares och specialpedagogers praktiska erfarenheter om arbetet kring barn med uppvisade symptom av adhd. En avsikt för oss att sätta en vetenskaplig grund på det som alltmer blivit en del av vår vardag i förskolan. För att adhd existerar och är ett fenomen som vi i allt större utsträckning behöver en ökad kunskap kring. En förståelse som säkerställer att alla barn ska få en likvärdig utbildning, oavsett diagnos eller inte. För i det

stora hela är barnen trots allt det viktigaste vi har, vilket också är därför de ska bemötas som just barn och inte diagnoser.

2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Det övergripande syftet med studien är att tolka och förstå hur förskolelärare och specialpedagoger berättar om att de arbetar med den dagliga stöttningen av barn med ett oroande beteende och även vilka förutsättningar det kräver. Huvudsakligt fokus är hur samarbetet sker mellan professionerna i arbetet med barn som har ett oroande beteende. Förhoppningen blir därmed att studien ska kunna föreslå lösningar i vad som krävs för att stötta barn som har uppvisade symptom av hyperaktivitet, impulsivitet eller uppmärksamhetsproblem. För att precisera studiens syfte ska detta därför besvaras med hjälp av en intervjustudie och ska utforskas genom nedanstående frågeställningar:

Hur beskriver förskollärare och specialpedagoger sina erfarenheter om sitt arbete med barn med uppvisade symptom av adhd?

Hur erfar förskollärare och specialpedagoger det eventuella samarbetet mellan deras professioner i arbetet med barn som uppvisar symptom av adhd?

2.1 STUDIENS DISPOSITION

Dispositionen kommer här att presenteras i sin helhet och för en mer djupgående förklaring om de olika delarna finns detta tillgängligt under varje avsnitt. Efter studiens inledning, syfte och frågeställningar kommer i disposition, studiens tredje avsnitt som består av en mer utförlig bakgrundsbeskrivning. Där det till en början sker en beskrivning av diagnosen adhd utifrån ett helhetsperspektiv. Därefter en mer övergriplig beskrivning av de omfattande förändringsprocesser som skett i det svenska utbildningssystemet. Avsnittet avgränsas genom att lyfta upp förskolans viktiga uppdrag och vad det eventuella arbetet kräver i en pedagogisk verklighet.

Efter bakgrundsavsnittet följer det fjärde avsnittet som behandlar forskningsfältet inom området och avsnittet är namngett som *tidigare forskning*. Denna innefattar en summering av vad forskningen anser krävas för att skapa de rätta förutsättningarna för barn med ett oroande beteende. För att därefter behandla diagnosen i ett utbildningsvetenskapligt sammanhang. Där det läggs ett fokus på kunskapsöversikter kring tidiga insatsers betydelse och vad eventuella arbetsmetoder kan vara i sammanhanget.

Avsnittet följs av den *vetenskapsteoretiska utgångspunkten*, vilket studien i sig grundar sig på. Det är i denna studien en *fenomenologisk metod* som agerar teoretisk utgångspunkt. Dessutom kommer dataanalysen att utgå ifrån en analysmodell som används inom fenomenologin, vilket också tolkar empirin.

Den femte delen behandlar studiens *metod* och även här är det underrubriker som definierar vår vetenskapsteoretiska anknytning i kvalitativ ansats. Metod kommer att förklaras i vad som för oss har legat i halvstrukturerade intervjuer. Därefter kommer beskrivningar om urval, genomförande och analysmetod. Det följer av en underrubrik som behandlar studiens kvalitet. För att sedan avsluta med etiska överväganden som gjorts under studiens gång.

Den sjätte delen som behandlar studiens *resultat*, kommer att presentera analysen av studiens insamlade data. Det för att kunna tolka dessa utifrån en fenomenologisk anknytning. Vidare avslutas denna del med en sammanfattning.

Slutligen kommer en sjunde del som presenterar studiens *diskussion*. Här diskuteras resultaten utifrån frågeställningarna. Det gör att man kan anknyta till studiens syfte och frågor för att därmed kunna sammanföra hela studiens resultat. Diskussionen kommer att skrivas med särskild vikt på teori och tidigare forskning. För att därefter göra en tolkning och värdering av studiens bidrag i anknytning till forskollära yrkesprofession och förslag inför den framtida forskningen.

Avslutningsvis finns det fyra bilagor, vilka är de två *intervjuguiderna* som använts vid de kvalitativa intervjuerna, *missivbrev* och *samtyckesblankett*.

3 BAKGRUND

Följande studie behandlar ett fenomen som med alla dess olika åsikter kan uppfattats som ganska underförstått. Det har för oss visat sig att en stor faktor till att många barn har visat ett oroat beteende i vardagen, beror till stor del på en allt för ensidig inriktning vad gäller yrkesverksammas fokus. Att man rent konkret bemött det oroande beteendet genom ett fokus på det som stjälper mer än det som hjälper. Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet, 2006) skriver samstämmigt att:

Alltför länge har personer med funktionshinder betraktats av ett samhälle som har koncentrerat sig mer på deras svårigheter än på deras möjligheter (s. 16).

Med dessa föreliggande faktorer har vi valt att med följande studie ge ett helhjärtat försök i att skapa en större kunskap om det som nämns minst sagt allt för sällan i denna problematik. Vi talar om det som för oss är en självklarhet att ha som utgångspunkt att fenomen alltid är minst tvåsidiga och även ska ses utifrån det aktuella sammanhanget. För det ligger ett betydande värde i att utforma en pedagogik som har en grund i att olikheter är något som kan komma till hela barngruppens godo. Salamancadeklarationen (Svenska Unescorådet, 2006) skriver summerande att:

En pedagogik som sätter barnet i centrum är till nytta för samtliga elever

och, följaktligen, för hela samhället (s. 17).

Därför görs det tydligt att det ligger en stor vikt i att arbeta utifrån alla de olika barnens enskilda behov och förutsättningar.

3.1 ATTENTION DEFICIT HYPERACTIVITY DISORDER (ADHD)

Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) karakteriseras i forskning om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som en av de vanligaste störningarna vad gäller intellektuella funktionsnedsättningar. Diagnosen går vidare under begreppet ESSENCE inom området neuropsykiatri. ESSENCE tar utgångspunkt i att neuropsykiatriska funktionsnedsättningar alltid för med sig samsjuklighet.¹ Det vill säga att neuropsykiatriska tillstånd för med sig ett överlappande av många olika symptom, vilket visar på den komplexitet som föreligger med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (Gillberg, 2018).

Diagnosen adhd fick sin nuvarande benämning under slutet på åttio-talet. Det i samband med publikationen av den tredje reviderade upplagan av diagnosmanualen. Denna brukar lanseras av den amerikanska psykiaterföreningen och är en manual som används världen över. Det sägs att kärt barn har många namn och samma sak gäller adhd. Diagnosen har tidigare inte benämnts som adhd, utan som koncentrationssvårigheter och hyperaktivitet (Hansen, 2018).

I sin artikel undersöker Polanczyk, De Lima, Horta, Biederman och Rohde (2007) den globala förekomsten av adhd i Nordamerika, Sydamerika, Europa, Afrika, Asien, Oceanien och Mellanöstern. Författarna har sökt i PsycINFO som är en databas över litteratursammanfattningar inom psykologiområdet. Deras litteratursökning har visat att den globala *prevalensen* för adhd hos barn är cirka 6 procent.² Dessutom har det visats att både kön och ålder utmärkande har framträdande skillnader i de globala uppskattningarna. Kutscher, Attwood och Wolff (2016) skriver att diagnosen tidigare har bedömts vara en diagnos endast för barn och någonting som man växer ifrån. Det är först på senare år som vi har utvecklat förståelsen kring att adhd-problematik även finns hos vuxna, men att symptomen inte ter sig likadant.

Almer och Sneum (2012) beskriver att det under de senaste åren har förekommit stort intresse kring diagnosen i forskarvärlden och det särskilt vad gäller diagnosen hos barn. Befolkningsundersökningar visar att dessa psykiatriska tillstånd förekommer hos barn i alla delar av världen. Dessutom har diagnosen i folkmun varit synonym med *stökiga* barn och

¹ Termen ESSENCE (Early Symptomatic Eliciting Neurodevelopment Clinical Examinations) utgår från att komorbiditet alltid förekommer. Det innebär till exempel att barn med uttalade ADHD-symptom måste undersökas med avseende på andra problem inom ESSENCE-gruppen.

² Prevalens, är en epidemiologisk term som anger den andel individer i en population som har ett givet tillstånd inom en viss del av befolkningen vid en viss tidpunkt.

barn ansedda som *ouppfostrade*. Diagnosen har inte det senaste decenniet i allt högre grad kopplats till biologiska faktorer. Symptomen för diagnosen må ha reviderats delvis under nittio-talet, men har sedan dess i stort sett varit ganska oförändrade.

Svenaesus (2016) uppger att det enligt DSM-5 som är den femte upplagan av diagnosmanualen har funnits en uppdelning av adhd i tre undergrupper.³ Den första formen karaktäriseras av *hyperaktivitet* och det finns vidare en kombinerad form där *impulsivitet* förekommer. Men även en form där *uppmärksamhetsproblem* enbart är det som svårigheter uppvisas inom.

3.1.1 UPPMÄRKSAMHETSPROBLEM

Gillberg (2018) skriver att barn med adhd kan uppleva stor problematik med att kontrollera sin uppmärksamhet. Inom diagnosmanualen finns det under de olika diagnoskriterierna exempel på sådant som barnet måste uppfylla för att det ska klassas som ett symptom. I DSM-5 skrivs det att uppmärksamhet kännetecknas av att barnets symptom har en nivå som är oförenlig med utvecklingsnivån och att det får en direkt negativ inverkan på sociala aktiviteter.

Gerland och Aspflo (2015) konkretiserar dessa symptomen i förskolans verksamhet och menar att de kan kännas igen genom att barnet exempelvis har svårt att bibehålla uppmärksamheten i leken. Att barnet missar detaljer, inte lyssnar på tilltal, har svårt att följa instruktioner, undviker aktiviteter som kräver mental uthållighet, tappar bort saker som behövs, blir lätt distraherad av kringgående fenomen, är glömskt och har svårt att organisera sig. Vi kan instämma gällande ovanstående problematik och att dessa drag i någon utsträckning faktiskt kan uppmärksammas, vad gäller vissa barn.

Kutscher, Attwood och Wolff (2016) skriver att den tidigare forskningen har påvisat att man bör utveckla en mer användbar definition av adhd, i motsats till diagnosmanualen. Barn kan exempelvis koncentrera sig under lång tid om de får göra någonting som de faktiskt tycker om. Problematiken dyker upp när man försöker få barn att koncentrera sig på något som just det barnet inte tycker är lika fängslande. Barn behöver filtrera bort intressanta intryck som de uppmärksammar i sin omgivande miljö. För att kunna få barnet som har problem med sin uppmärksamhet att hålla fokus, så gäller det att distraktioner är på långt avstånd. Därför har en tendens i tidigare forskning varit att man istället för att definiera symptom som uppmärksamhetsproblem istället nämner det som att barnet har en *bristande förmåga till självkontroll*.

³ DSM-5 är en förkortning för Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5:e upplagan. Det är en handbok som innehåller diagnoskriterier för neuropsykiatriska sjukdomstillstånd.

3.1.2 HYPERAKTIVITET OCH IMPULSIVITET

Gerland & Aspeflo (2015) skriver att ytterligare diagnostiska kriterier av adhd kännetecknas av *hyperaktivitet* och *impulsivitet*, enligt DSM-5. En del barn har enbart symptom av hyperaktivitet ur kategorin. Symptomen av hyperaktivitet består av att barnet har svårt att sitta stilla, vara stilla med fötter och händer, stannar inte när det förväntas att göra, springer omkring, klänger, klättrar, svårt att leka lugnt, inte mycket stillsamma aktiviteter, högvarv och pratar mer än den resterande barngruppen. Barnet kan också ha symptom av impulsivitet som består av att barn kastar ur sig svar på frågor innan frågan är färdigställd, har svårt med turordning, avbryter och inkräktar i lekar och samtal.

Hansen (2018) skriver till skillnad från det som kategoriserar symtomen, som ofta uppvisas tillsammans, att det också krävs att man ska förstå båda sidorna av myntet. Det är symptom som stämmer in på väldigt många barn, men det är symptom som också kan vändas till förmågor ifall man stöttar barnen i att kontrollera dessa genom strategier. Det krävs att se resten av isberget som man säger och för att kunna handskas med diagnos. Man behöver använda hela vår inlevelseförmåga och pedagogiska kompetens för att se möjligheterna till utveckling i det svårhanterliga. För anledningen till att det sällan ställs diagnoser förrän före sju-års ålder är att dessa symptom måste vara av sådan grad att det verkligen kan konstateras att det inte är förenligt med den nuvarande utvecklingsnivån vilket också kräver att barnet faktiskt är mycket äldre. Barn som uppvisar ovanstående beteende kan på samma sätt tolkas med bättre exempel såsom att man är pådrivande och får saker gjorda. Barnet kan vara energisk som i många kontexter kan vara av stor betydelse, kreativ och ha förmåga att tänka utanför boxen. Barnet kan vara nyfiket, orädd och vågar satsa på nya idéer.

3.2 ADHD, EN DEL AV VÅR VARDAG?

Det har i samhället under det senaste decenniet skett omfattande förändringsprocesser vad gäller det svenska utbildningssystemet. Förskolan som utgör en stor del i många barns liv får utifrån ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv en betydande roll i den samhällsutveckling som råder. Det har med en alltmer globaliserad arbetsmarknad följaktligen skapats ökade krav på den enskilde individens utbildning och kunnande. Följden blir därmed att det läggs allt större vikt vid barnets intellektuella förmågor. Därför är det inte ovanligt att det för många av barnen brister i förskolans alltmer stora fokus på strävans- och uppnåendemål (Ekström, 2012).

Hansen (2018) poängterar att det utifrån kan te sig som att en tendens i samhället är att barn som uppvisar olika typer av beteendeproblem inom utbildning även hamnar utanför normalspannet. Barn som mot bakgrund av ett avvikande beteende också klassificeras som barn som har diagnoser. Därför kan det uppfattas som att det finns en övertygelse i att ovanstående problematik ska lösas genom medicinering. Diagnosen adhd är numera en

neuropsykiatrisk diagnos som i samband med det även har en av sina mest intensiva perioder vad gäller uppmärksamhet. Därför kan man i allt detta både bli omskakad och konfunderad.

Nilholm (2014) betonar att det inom kunskapsfältet råder en minst sagt uppdelad uppfattning i vad som anses utgöra effektiva sätt. Det mer urskiljningsbart, beroende på vilket forskningsfält man associerar det till. Den spridda synen emellan de olika forskningsdisciplinerna har genererat en diskussion om över- respektive underdiagnostisering. Däremot bör det understrykas att de olika bidragen även har samstämmighet i att problemen för barn med ett oroande beteende kräver lösningar ifrån sakkunniga inom området.

Diagnosen väcker frågor om ökningen kan vara något som beror på vår kunskapsökning av vad som krävs för att diagnostisera? Eller om det är en konsekvens som kommer av att samhället översköljer barnen med ett informationsflöde? Ett informationsflöde som dessutom barnens hjärnor möjligtvis inte alltid är tillräckligt utvecklade för.

Nilholm (2014) understryker i vart fall att samhällets numera stora fokus på kunskap och internationella jämförelser överväger det som skrivs i våra styrdokument. Målen i våra styrdokument är i motsats till politiska avsikter också vad som krävs i en pedagogisk verklighet. Dilemmat utgör därför ett demokratiskt problem. Med detta sagt är det också tydligt att inkluderande avsikter finns inom våra styrdokument. Det har emellertid påpekats att dessa avsikter inte realiseras på grund av att forskningen inte kunnat ge tillräcklig kunskap om hur en läroplan med tolkningsbara mål kan verkställas på ett tydligt sätt.

3.2.1 FÖRSKOLANS UPPDRAG?

Hejlskov Elvén och Edfelt (2017) exemplifierar förskolan som en arena för barns sociala identitetsskapande, grund för deras framtida samhällsbild och även allmänna välmående. En arena där arbetet ska utföras utifrån vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet för att möjliggöra jämlika förutsättningar för lek, lärande och utveckling med hänsyn till våra framtida samhällsmedborgare. Samtidigt också för att barnen ska ha det så bra som möjligt varje dag. Därför påpekar de att sunt förnuft inte är tillräckligt för att kunna bemöta barn i behov av särskilt stöd och deras vidare förutsättningar i det vardagliga arbetet.

Skolinspektionen (2018) skriver i en granskningsrapport om förskolans kvalitet och måluppfyllelse, att det saknas genomarbetade arbetssätt för barn i behov av särskilt stöd. Vilket leder till att dessa barn riskerar att inte få sina behov tillgodosedda. Det på ett sådant sätt som faktiskt krävs för att de ska kunna utvecklas och lära utifrån sina egna förutsättningar. Resurser som enligt de yrkesverksamma krävs för barnets särskilda behov, kan möjliggöras i de fall där det argumenteras för att barnet verkligen är i behov av särskilt stöd. Däremot är dessa särskilda insatser svåråtkomliga för att gränsdragningen för behov av särskilt stöd uppges vara väldigt skilt mellan förskolorna. Det som också är ett faktum som gör det svårt för förskollärarna att förstå vad det är som krävs för att kunna anse att ett barn är

i behov av dessa särskilda insatser. Oftast uppges det ligga i en svårighet att avgöra vad särskilt stöd har för innebörd. Det beror enligt de yrkesverksamma på otydligheter i förskolans styrdokument och vad förskolans uppdrag i den aspekten innebär.

Fernell, Kadesjö, Nylander och Gillberg (2014) argumenterar i *läkartidningen* att lösningen inom området ligger i mera specialistkunskap. Sakkunniga inom området pekas ut som läkare, psykologer och specialpedagoger. De menar därför att en ökad samverkan mellan dessa professioner möjliggör efterfrågade kunskapsutvecklingar som barn i behov av särskilt stöd behöver men också borde ha rätt till.

Riesenfeld och Ottoson (2015) skriver att *specialpedagogiska skolmyndigheten* utgår från att konsten att lösa problem i arbetet med barn som behöver särskilt stöd, ligger i att kalla till samverkansmöten. Det som är innebörden av ett samverkansmöte enligt den specialpedagogiska skolmyndigheten är att personer från olika miljöer som är betydelsefulla för barnet är inblandade i ett gemensamt möte. För att på samverkansmötet kunna få en helhetsbild av barnets situation men även upprätta gemensamma handlingsplaner som genom de olika kompetenserna ger en bredare bild av situationen. Därmed definieras samverkan som att flera professioner gör målinriktade handlingar för att förebygga ett definierat problem. Effektiva samverkansmöten inom den pedagogiska verksamheten är därför samarbeten som är värda att satsa på.

Ett stöd som dessutom är en skyldighet som krävs av förskolan i det vardagliga arbetet. Socialstyrelsen (2014) skriver att:

Förskolan och skolan är skyldiga att utforma stödinsatser till de barn som behöver. Man kan göra mycket för att underlätta för barn med adhd. De behöver tydlighet, struktur, en anpassad miljö och ett bemötande som bygger på förståelse för barnets svårigheter. Ett bra samarbete mellan föräldrar och förskola eller skola är viktigt. Lärarna behöver ofta stöd för egen del i form av specialpedagogisk handledning (s. 20).

Samtidigt ska verksamheten i sin tur också samspela med de lagrum som är skapade för förskolan. Läroplanen för förskolan är det styrdokument där det innefattas olika områden med uppnåendemål som yrkesverksamma ska sträva mot. Om man skulle bryta ner alla målen som lyfter upp barn i behov av särskilt stöd, skulle ett summerande exempel vara där, Skolverket (2018) skriver att:

Förskolan ska särskilt uppmärksamma barn som av olika anledningar behöver mer ledning och stimulans eller särskilt stöd. Alla barn ska få en utbildning som är utformad och anpassad så att de utvecklas så långt som möjligt. Barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar (s. 6).

Ett annat väldigt centralt styrdokument inom förskolan är förslagsvis även den svenska Skollagen (SFS 2010:800) som vad gäller barns lärande och utveckling skriver att:

Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Barnkonventionen är även det ett rättsligt bindande internationellt avtal som också är i vårt uppdrag att arbeta mot och ska alltid beaktas när det handlar om frågor som rör barn. UNICEF (2016) skriver när det gäller funktionsnedsättningar att:

Konventionsstaterna erkänner att ett barn med fysiskt eller psykiskt handikapp bör åtnjuta ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör barnets aktiva deltagande i samhället (s.23).

Förskolan ska därför aktivt och medvetet i grund och botten bemöta barnen just utifrån deras olika personlighetsdrag. För att möjliggöra detta krävs det även att förskollärare strävar efter att uppmärksamma adhd mer och utvecklar den samverkan som sker mellan specialpedagog och förskollärare.

Gerland & Aspeflo (2015) poängterar att den ökade kunskapen inte är för att förskolan ska ställa diagnoser på barnen. Kunskapen om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar ska istället möjliggöra en förståelse för hur förskollärare kan bemöta det enskilda barnet utifrån hans förutsättningar. Svenaeus (2016) skriver att den kompetensen som behövs i arbetet med barn i behov av särskilt stöd inom forskningen ska vara mer pedagogisk snarare än neuropsykiatrisk.

Däremot finns det alltför lite såväl empirisk forskning som teoribildning gällande pedagogiska insatser utifrån en svensk kontext. Vi menar att det bör vara en central målsättning att utforska de mer exakta arbetsmetoderna och vill genom följande studie bidra med kompetensutveckling vad gäller området. För att samarbetet mellan förskollärare och specialpedagogen ökar kunskap om lösningar i det vardagliga arbetet. Där tidiga insatser även skapar bättre förutsättningar och därmed spar lidande.

4 TIDIGARE FORSKNING

Nilholm (2014) anger att det är av stor vikt att ha en djupgående kunskap om olika diagnoser och deras vidare innebörd. För det är vad som krävs för att kunna skapa de förutsättningar som barn i behov av särskilt stöd behöver. Gerland och Aspeflo (2015) fastslår att den ökade kompetensen inte är till för att pedagoger i förskolan ska ställa diagnoser. Det möjliggör

istället för yrkesverksamma att kunna förstå och således kunna underlätta barns sociala interaktion. Dessutom för att på så vis främja barns vidare utveckling.

Litteraturoversikten avser att redogöra för tidigare studier som behandlar adhd och som i vår tid kräver ett större fokus på det som orsakar problematiken. Vidare bearbetas studier om tidiga insatsers betydelse för barn och deras beteende som oroar.

4.1 ADHD KRÄVER HELHET

Generellt sett ska barndomen vara en tid för att leva bekymmerslöst. Ändå upplever flertalet barn under sin uppväxt, känslomässiga svårigheter. I sin artikel skriver Cooper (2006) att man många gånger kan uppleva svårigheten i att känna igen en för barnet allvarlig diagnos. Att försöka identifiera vad det är som är den bakomliggande orsaken till det som bringar oro hos barnet är att skapa förståelse för gränslösa faktorer som påverkar barnets utveckling. Barns beteenden existerar i alla dess olika former och skiljer sig i dess uppkomst. Det finns ingen specifik linje som beskriver vart gränsen går från ett oroligt beteende till en emotionell störning.

I sin studie kartlägger Egger och Angold (2006) beteenden som oroar hos förskolebarn. De försöker i en epidemiologi genom fall som redan är tillgängliga beskriva hur avvikande beteenden många gånger urskiljs som antingen eller. De skriver att centrala resultat i studien har påvisat att barn som inte har haft ett utåtagerande beteende i flertalet fall har lett till konsekvenser. Det för att man inte uppmärksammat barnets faktiska behov. Forskningen har visat att många barn i förskolan som har varit i behov av en utredning inte har fått möjligheten till det. I många fall på grund av en brist i samförstånd om neuropsykiatriska diagnoser.

Diagnoser sammankopplas i vår tid med barn som utåt visar ett avvikande beteende. Men en diagnos ska i motsats representera en förklaring på ett barns beteende som är av allvarlig bemärkelse och inte en bästa gissning på ett beteende som alla barn kan ha från en tid till en annan. Almer och Sneum (2012) fastställer att det sker många framsteg i att förstå de olika känslomässiga problemen som kan uppstå hos barn men att fortfarande än idag intervjuer med barnet, föräldrar och andra familjemedlemmar är det som utgör den viktigaste informationskällan. Det är denna kunskap som utgör grunden till ifall en diagnos föreligger eller inte.

Därför är det nödvändigt att ha fokus på barnets samtliga styrkor och svårigheter i det som står till grund för problematiken. Det är inte ovanligt att man lagt märke till avvikelser som i ett senare skede visat sig vara en viss aspekt av den i själva verket totala problematiken. För att samhället därför ska kunna ge ett mer anpassat stöd och för barnet den mest gynnsamma behandlingen krävs det mycket mer helhet i det som förekommer som en orolighet för barns avvikande beteende (Gillberg, 2018).

Einarsdottir (2008) skriver i sin artikel om undervisning av barn med adhd och förskollärares perspektiv på fenomenet. Forskaren skriver i sin intervjustudie om förskollärare som arbetar med adhd. De yrkesverksamma anger att kunskap om adhd är av stor vikt. Studiens centrala resultat visar att det bör finnas mer pedagogisk erfarenhet eftersom barns utmanande beteende kräver tolerans och förståelse. Det är dessa syften som också är anledningen till att förskollärare bör ha en stor kunskap om området. Den pedagogiska kontexten har visat sig att ha stor inverkan på symptomen som även omfattar adhd. Det har legat i att man genom att anpassa nivån utifrån barnets behov och förutsättningar även möjliggjort för barnet att träna på att utveckla egna strategier till att bemöta utmaningar.

Det understryks summerande att man som yrkesverksam inom förskolan innehar en avgörande roll. En roll i ett uppdrag som i många situationer kan vara väldigt utmanande men på samma gång av så värdefull betydelse. Den värdefulla kunskapen har legat i att betona fördelarna istället för det motsatta vilket kan öppna många dörrar istället för att stänga. Att visa på den annorlunda och unika verktygslådan men även hjälpa barnet att använda sig av denna.

4.1.1 TIDIGA INSATSER

Förskolan som är den arena där barn tillbringar en stor del av sin vardag står i vår tid inför stora utmaningar. Det är en organisation som har ett uppdrag som ska fungera samstämmigt med ett samhälle under kontinuerlig förändring. Därför har det med samhällets aktuella fokus på barn legat en utmaning i förskolans uppdrag att möjliggöra en inkluderande förskola för alla barn trots deras olikheter. Arbetet ska i uppdraget utföras utifrån gemensamma demokratiska ramar som är viktiga kompetenser som krävs för att kunna verka som individ i samhället (Palla, 2011). Barn har en framskriven roll som viktiga aktörer i en bättre framtid. Ett faktum som uppenbart har en stor del i att barnen är framtidens vuxna (Ärlemalm-Hagsér, 2012).

En tendens i tidigare forskning är att allt fler studier i vår tid behandlar de givande effekterna som kommer av utformade handlingsplaner i de tidiga åren. Högkvalitativa handlingsplaner i ett tidigt skede för barn i förskolan har visat sig ha stora fördelar i att förebygga utveckling av symptom vilket resulterar i en bättre hälsa. De centrala resultaten i studierna exemplifierar att en stor del i att förebygga utveckling av symptom handlar om att lyfta barnens starka sidor. Det för att på så sätt förhindra en sämre start i livet för barnet. Negativa livsförhållanden i ett tidigt skede bidrar till konsekvenser i barnets framtida mående. Resultaten påvisar att en pedagogik som utformas utifrån ett barns enskilda behov och förutsättningar också är betydande för barnet. Det med betoning på planerade aktiviteter som är avsedda för hela barngruppen. En omständighet som krävs i ett framtida samhälle men även är en förutsättning för barnens allmänna välmående (Campbell m.fl., 2014; Heckman, Pinto & Savelyev, 2013).

4.1.2 FÖRSKOLEUNDERVISNING I BEHOV AV MER KUNSKAP

I en enkätstudie utförd i förskolan undersöker Stormont och Stebbins (2005) de yrkesverksammas utbildning i anknytning till deras generella uppfattning om diagnosen adhd. Forskarna betonar att det trots de yrkesverksammas grundliga uppfattning inom området är ett stort behov av ytterligare erfarenheter. Det har visat sig i undersökningen att yrkesverksamma inom förskolan som hade en större pedagogisk erfarenhet om adhd även hade högre utbildning. Resultaten i enkätstudien visar att pedagogiska erfarenheter inom området är förknippat med vidareutbildning. Det framkommer att förskollärarna har en samstämmig åsikt om medicinering och att man anser att bedömning av barns beteende som oroar och utmanar kräver försiktighet. Men att det samtidigt bör påpekas, att de anser sig förstå allt för lite om hur man ska identifiera ett som för barnet är en allvarlig situation. För de yrkesverksamma uttrycker att de känner en viss oro över de variationer det finns beroende på vilken förskola det är som identifierar adhd.

Utbildningsväsendet som finns i Norden har väldigt olika förhållningssätt i att identifiera adhd. Diagnosen är exempelvis inte särskilt utbredd inom danska förskolor såsom den är i resterande delar av världen. Ett faktum som kan väcka frågor kring deras kunskaper inom det aktuella området.

Holst (2008) identifierar i sina intervjustudier om adhd i den danska förskolan att det är ovanligt att barn behandlas med medicin i förskolan för adhd. Det har påpekats att det visat sig vara anmärkningsvärt för danska förskollärare när ett barn ska utredas för adhd i förskolan. Det framkommer att danska förskollärare är ganska ovilliga till att diagnostisera barn och anser att de inte vill ha diagnoser i förskolan såsom det citeras av en intervjuad förskollärare. Trots en ökning av diagnoserna har de en begränsad uppkomst tillskillnad från omvärlden. Man har inom förskolan pekat på att det ligger i att hitta alternativa arbetssätt som utgår ifrån det enskilda barnets behov och förutsättningar.

Liknande diskussioner går att finna i isländska studier utförda inom området. I sin intervjustudie analyserar Einarsdottir (2008) att ökningen av medicinen som primär behandling av adhd har varit kontroversiell och även har diskuterats mycket de senaste åren. Forskaren skriver att en tendens i många studier är en kritik mot att man behandlar individer som enheter separerade från kulturella processer som existerar oberoende i anknytning till deras kulturella samhällen. Kulturen påverkar vad som exempelvis kan vara yrkesverksamma. Kulturella processer som i sin tur också påverkar sättet yrkesverksamma skapar sina sociala konstruktioner. En effekt som kan inverka på det synsättet man får på ett beteende som oroar. Därmed bör man skapa en större förståelse för att en viss form av beteende kan anses vara avvikande i visst samhälle men istället är acceptabel i en annan. Beteende uppfattas och bemöts annorlunda i olika kulturer. Förskollärare bör i anknytning till dessa faktum vara medvetna om att samhället i stort kan påverka deras egna synsätt och vidare bemötande av barns beteenden.

Wright (2002) framhäver i sitt kapitel i antologin "*Att arbeta med särskilt stöd i förskolan*" att ett *punktuellt perspektiv* tar utgångspunkt i att man försöker förstå människan som en fristående varelse. Det vill säga att man i ett längre perspektiv ser problem som förankrade i individens inre utan hänsyn till fler faktorer. Ett *relationellt perspektiv* tar däremot alltid utgångspunkt i att fenomenen är tvåsida och därmed bör begripas utifrån det. Ifall förskolan överger den punktuella förväntningen möjliggör det också förståelse för varför ett barn agerade på ett visst sätt och utvecklar i sin tur även barnets utvecklingsmöjligheter.

Det visar sig generellt ligga mycket i att utgå från det enskilda barnets behov och förutsättningar. Men att i processen samtidigt också framhäva vikten av att inte förankra problemet i barnets beteende utan på vad man som förskollärare kan ändra för att kunna bemöta barnet på ett gynnsamt sätt.

Tidigare forskning har fokuserat på att man alltid bör ta grund i att ett beteende som kan upplevas som ett beteendeproblem i verkligheten är ett problem som vi som yrkesverksamma skapar. Barnet har oftast istället svårigheter i något annat som skapar denna följd. Man bör inse att ansvaret i stort sätt ligger hos oss själva och att den stora utmaningen istället ligger i att ändra situationen. Därför krävs det att vi hjälper barnen att känna en glädje av att lära sig (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017; Nilholm, 2014).

Holst (2008) skriver att de i danska förskolor arbetar mycket med individuella utbildningsplaner och att det har visat sig vara en av de mer framgångsrika metoderna. Det är i allmänhet en i verksamheterna nära samverkan och särskilt mellan yrkesverksamma och specialpedagog. De menar att det i arbetslagen inte har funnits något större behov av att begära stöd från någon utomstående samhällsinstans. Framgången ligger enligt pedagogerna i deras strävan av att i arbetet försöka uppmärksamma vad de i arbetslaget har för normer och oskrivna regler. Normer som de upplever uppstår när ett barn har ett utmanande beteende.

I sin avhandling "*Kan Batman vara rosa?*" undersöker Hellman (2010) hur normer förhandlas i förskolan. Hon skriver hur pojkar med ett utåtagerande beteende i flertalet fall stämplas som "bråkiga" av de yrkesverksamma. Det framhålls att pojkarna blir objekt för pedagogernas normer. Däremot bör det understrykas att det genom att uppmärksamma dessa normer också har givits möjlighet till att kunna bryta de.

I likhet med Hellman skriver Holst (2008) att pedagogerna genom att möjliggöra dessa diskussioner lett till att de även kan bryta och minska dessa normer. Resultat som i det stora hela visat sig ge positiva resultat i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Det har genom en nära samverkan med både föräldrar och specialpedagog givits till resultat att barnen har vänt det beteende som oroar. Det som i ett längre perspektiv även hjälpt barnet att hitta en inre ro. Det skrivs att man bör ha i åtanke att förskollärarna i allmänhet inte har haft en djupare

kunskap kring adhd och de vanligaste symptomen som kommer med diagnosen. Men att dessa yrkesverksamma inom denna studien föreslår medicin som det sista alternativet och det enbart ifall det inte fanns några andra sätt att hjälpa barnet. Studien visar att siffror som uppvisar en ökad föreskrivning av adhd-läkemedel också har ett samband med miljöer som inte kunnat uppfylla de pedagogiska behov som ett oroande beteende kräver. De centrala resultaten framhåller därmed att det krävs att man fortsätter med den riktning som behandlar inkluderande utbildning.

Fördelaktigt kan det påpekas att det finns betydande effekter i att utforma skraddarsydda strategier. Det för att i ett längre perspektiv förebygga svårigheter för barn som uppvisar symptom av adhd. Inkludering med hjälp av förskollärare möjliggör i studier för barnet många främjande strategier i en effektivare kommunikation. Förmågor som också kan hjälpa barnet med adhd att få en lättare vardag. Det bör understrykas att effekterna av tidiga insatser generellt har varit små. Men är om inte annat en tillräcklig anledning till mer forskning. Trots tillgången till effektiva insatser skapar förekomsten av adhd ett behov som långt överstiger tillgänglig personal och resurser. Därmed en viktig anledning till att forskning bör ta mer utgångspunkt i det som ger lösningar på problemen (Christiansen, Hirsch, König, Steinmayr & Roehrle, 2015; Daley, Jones, Hutchings & Thompson, 2009; Feil m.fl., 2016).

Stormont & Stebbins (2005) anger att den nuvarande forskningen i likhet till den tidigare samstämmigt understryker att specialundervisning som specialpedagoger har utbildats inom följaktligen har resulterat i nödvändiga identifieringstekniker. Tekniker som för ett barn med adhd är avgörande i det förebyggande arbetet.

I motsats finns det inom forskningen också en mängd studier som har fokus på att det ligger mycket i hur man ser på ett beteende som oroar. Det som i sin tur också påverkar hur man bemöter problemet. Ett bemötande som följaktligen kräver en samverkan som möjliggör en i nutid avgörande pedagogisk kompetens (Einarsdottir, 2008; Wright, 2002).

Vi som författare av denna studien upplever förskolan som en viktig plats för barnet. Det finns en stor professionalism och kompetens ute i de olika verksamheterna. Därför bidrar vår studie med kunskap om hur förskolelärare och specialpedagoger bemöter barn med märkbara symptom av adhd. Den bidrar också med att öka kunskapen om hur förskollärare och specialpedagoger upplever det eventuella samarbetet emellan de olika professionerna. Det för att tolka och förstå hur fenomenet adhd upplevs i förskolan men även för att det finns ett brådskande behov av forskning inom området. Forskning som kan vara en första del i starten till en framtida riktning i en svensk kontext.

5 VETENSKAPSTEORETISK UTGÅNGSPUNKT

Olika traditioner inom vetenskapssamhället har olika svar på vad forskning och vetenskap är. Fenomenologins *ontologi* betraktar allt i vår värld som fenomen och hur det fenomenet

upplevs i verkligheten.⁴ Fenomenologins *epistemologi* är att lägga fokus på det mänskliga medvetandet som en kunskapens källa.⁵ Fenomenologin tar därför utgångspunkt i att fenomenen i vår värld är ett resultat av deras existens. Därtill att tanken måste göras till ett objekt för sig för att kunna få ut fenomenets sanna och rena form (Fejes & Thornberg, 2015).

Fenomenologin som teori i denna studien möjliggör för oss författare att besvara studiens syfte och frågeställningar. Nedanstående avsnitt presenterar därför en djupgående beskrivning av en fenomenologisk utgångspunkt.

5.1 FENOMENOLOGI

Fenomenologin grundades som en vetenskapstradition med rötter inom filosofin. Termen fenomenologi härstammar från det grekiska språket. Det definieras som läran om fenomen som visar sig för medvetandet som riktat och hur fenomen tolkas i ett meningsskapande. Fenomenologin är förknippad med en forskningsinriktning som tar utgångspunkt i subjektivitet snarare än objektivitet, beskrivning framför analys, tolkning i motsats till mätning och slutligen medverkan hellre än struktur (Denscombe, 2018; Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013).

Fenomenologin som teori försöker därmed fånga människors upplevelser utan att filtrera dessa genom orsaksförklaringar eller deras vidare sociala karaktär. Den världen vi lever i utgör inte något objekt, neutralt eller för den delen något naturligt. Det är den platsen vi lever våra liv i. Det är därför viktigt att placera människan i tid och rum eftersom människan är en kroppslig och situerad varelse som tar in världen igenom sina sinnen. Fenomenologins forskning lägger tillika fokus på individens upplevelser, uppfattningar och mänskliga erfarenheter (Denscombe, 2018; Johansson, 2012).

Studien försöker att beskriva hur förskollärare och specialpedagoger berättar om bemötandet av barn med ett beteende som oroar och det eventuella samarbetet emellan de olika professionerna. Därav varför vi i vår studie genom en fenomenologisk infallsvinkel väljer att fokusera på de mänskliga *erfarenheterna*.

Den fenomenologiska infallsvinkeln har tre kriterier som krävs för att en studie ska kunna få utgöras som just fenomenologisk. Det första kriteriet kräver att metoden är *beskrivande*. Att beskriva det som har givits så exakt och fullkomligt som möjligt. En fokusering på att beskriva istället för att analysera och förklara. För att det anses vara omöjligt att ge några exakta förklaringar till ett fenomen som är av en öppen karaktär. Medvetandet, upplevelsen, livsvärlden, kroppen och handlandet utgör centrala utgångspunkter. Det i en teori där man

⁴ Ontologi är namnet på läran om det varande gällande hur världen eller tingen är beskaffade och vilka deras väsensbetingade drag är.

⁵ Epistemologi är läran om vad man kan veta och hur man kan nå kunskap.

försöker förstå fenomen utifrån de medverkandes egna perspektiv för att beskriva världen så som den upplevs för de deltagande. Objektivitet är ett uttryck inom den fenomenologiska filosofin för tillförlitlighet till de undersökta fenomenen. Det skapar en målsättning i att komma fram till fenomenets väsen. Med det menar man att en fenomenologisk infallsvinkel inte ska beskriva det som gäller själva fenomenet utan att man ska låta det förbli i den formen det faktiskt är. Fenomenologin är studerandet av strukturen och variationerna i det medvetande för varje ting och händelser såsom för varje person framträder (Kvale & Brinkmann, 2009; Szklariski, 2015).

För det andra krävs det att en *fenomenologisk reduktion* är centralt i tillämpningen. En fenomenologisk reduktion definieras som att forskaren sätter all sin förförståelse om fenomenet inom parantes, vilket också kallas *epoché*. Man ska på förhand i analysen av data inte heller se en viss upplevelse av fenomenet som mer väsentlig än någon annan. Det kallas för *horisontalisering*. Att sätta all sin förförståelse inom parantes kan ibland kännas omöjligt. Därför är en strävan inom fenomenologin att man istället ska nå en så hög grad av öppenhet och neutralitet i beskrivningen av fenomenet (Larsson, 2005, Szklariski, 2015).

Det tredje kriteriet som krävs är att forskaren i studien söker efter fenomenets *essens*. Det vill säga att man ska finna den mest väsentliga upplevelsen av fenomenet som också kräver en eidetisk reduktion. Det innebär att när man gör en eidetisk reduktion så söker man i empirin efter *invarianser*, som också kallas essentiella konstituenten. Det vill säga att man söker efter det som är oföränderligt trots att allt annat förändras i anknytning till fenomenet. Men också att man söker efter *varianser* som även definieras som existentiella konstituenten. Att söka efter de mindre väsentliga erfarenheterna. Det vill säga att man söker efter det som människorna uppfattar på så olika vis av fenomenet. Därför kännetecknas fenomenologin av ett *induktivt förhållningssätt* som innebär att man gör en empiritrogen analys. Att den analyserade empirin ska skapa teorier istället för en teori som bestämts på förhand. Det vill säga att det är en förståelseinriktning som är en central del i fenomenologin. Att forskaren intresserar sig för vad fenomenet har för betydelse för individen genom tolkning.

6 METOD

Metoden har i studien legat i en kvalitativ ansats. Data har samlats in genom halvstrukturerade intervjuer. Det kommer i avsnittet att beskrivas kring urval, genomförande, analysmetod, studiens tillförlitlighet och etiska överväganden som gjorts under studiens gång.

6.1 KVALITATIV ANSATS: HALVSTRUKTURERADE INTERVJUER

En fenomenologisk metod skapar förståelse genom en kvalitativ forskningsintervju. Den kvalitativa ansatsen präglas av ett *induktivt tänkande* där fokus är att tolka, skapa mening och förstå människans subjektiva upplevelser av omvärlden. Syftet med insamlade data är att tolka subjektets upplevelser som i ett senare skede kan bilda nya teorier eller begrepp. För att

kunna generera begrepp och teorier krävs det att man i samtalet ska skapa en förståelse för vilken mening den medverkande lägger i fenomenet. Forskare samlar därför in data genom intervjuer. Man försöker inom en fenomenologisk metod att förstå de olika fenomenen utifrån subjektets egna perspektiv och det genom en halvstrukturerad livsvärldsintervju. Genom en *halvstrukturerad intervju* utgår samtalet inte från en sluten struktur och inte heller i ett öppet vardagssamtal. Det är istället en intervju som liknar ett vardagssamtal men ändå är en professionell intervju som kräver en specifik teknik. Därför kallas det en halvstrukturerad intervju. För att ett sådant samtal har en struktur som utgår från ämnesområden med en fri ordning men också visst sätt som frågorna inom området ställts på (Eriksson Barajas m.fl., 2013; Kvale & Brinkmann, 2009).

Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) påpekar att en halvstrukturerad livsvärldsintervju utgår ifrån en utformad intervjuguide. En guide som har fokus på vissa teman och förslag till frågor som ska beröras under den avsedda stunden. För att möjliggöra att intervjun i ett senare skede ska kunna skrivas ut krävs det också att den är inspelad. Därmed utgör bandinspelningen och den utskrivna texten material för analysen. Patel och Davidson (2011) skriver att det kan vara bra att i en kvalitativ intervju använda sig av neutrala frågor som en inledning av det samtal som kommer att uppstå. Det i syfte att skaffa sig mer information om olika bakgrundvariabler. Summerande har intervjun som verktyg, styrkor i att den utförs snabbt och att många ställer upp vilket leder till ett större underlag. Det breda underlaget kan skapa en djupare uppfattning om tankar och känslor kring fenomenet. Dessutom kan man också för att undvika missförstånd under samtalet fråga informanten ytterligare en gång. Datasamlingsmetoden har som svagheter att samtalet är ifrån en viss kontext i tid och rum. Där den medverkandes ärlighet kan vara kopplat till stunden. Därtill kan situationen påverka informantens uppriktighet som resulterar i ett missgynnande resultat för studien som därmed blir av missvisande form.

Därför startade vi med att utforma frågor i intervjuguiden som till en början i samtalet skulle skapa neutralitet. Rent konkret har det gjorts genom att utforma frågor som lägger fokus på den intervjuades tid som yrkesverksam inom förskolan. För att därefter övergå till frågor som utgick mer ifrån temat. Vi utformade huvudfrågor och underfrågor för att ha valmöjligheter, beroende på hur samtalet spelar ut sig. Styrkor och svagheter med metoden har varit faktorer som har tagits i beaktande för att skapa förutsättningar för ett så bra underlag som möjligt.

6.1.1 URVAL

Det har i studien gjorts ett *strategiskt urval*. Eriksson m.fl. (2013) beskriver att man i anknytning till nämnd urvalsmetod ska göra ett urval som anses ha mycket att berätta om forskningsfrågorna. Det för att öka graden av en kvalitativ data. Det är vanligt att undersökningsgrupperna i och med den valda urvalsmetoden kan bli relativt små. Urvalet tar utgångspunkt i studiens syfte och görs med en försäkran om att en viss variation ska förekomma i svaren. Variationen i svaren kan göras möjlig genom speciella urvalskriterier

med utgångspunkt i studiens ramar som exempelvis att de utvalda ska ha genomgått en viss utbildning.

Det har i studien skapats kontakt med förskolelärare och specialpedagoger på två olika förskolor. Speciellt med de utvalda inom förskolorna har varit att de erfarit många möten med barn som har haft uppvisade symptom av adhd. Fördelaktigt har en av förskolorna även haft en specialpedagog som arbetat på själva enheten. Vi har i ett tidigt skede vänt oss till deltagarna för att skapa en bild av det eventuella intresset. De som kontaktades för att eventuellt medverka i studien har getts nödvändig information om studiens syfte och datainsamlingen. När lärarna gett sitt medgivande till att delta i studien informerades de mer i detalj. Där det i ett tidigt skede har sagts att vi återkommer med mer information när denna funnits att delge. Urvalsgruppen blev intervjupersoner bestående av fyra förskollärare och av dessa var samtliga kvinnor. Det har även intervjuats en specialpedagog och en ytterligare förskollärare som i motsats till de andra medverkande också har besittit en specialpedagogs utbildning. Det kommer i kommande resultat och diskussion att användas beteckningar utifrån yrkestitel för de medverkande där vi valt att deras namn ska utgöras av yrkestitel.

6.1.2 GENOMFÖRANDE

För det första har det utformats ett *missivbrev* som skickats ut till de intresserade informanterna. En stor vikt har lagts i att missivbrevet har vart korrekt utformat. Vi har understrukit för de medverkande om deras stora betydelse för studiens syfte. Patel och Davidsson (2011) anger att man i missivbrevet ska delge intervjuens syfte och att forskarna som skriver missivbrevet kan belysa den medverkandes betydelsefullhet för studien. Trost (2010) skriver att intervjun skall ske på en plats där den medverkande känner sig bekväm, eftersom den medverkandes trygghet också avgör vilken kvalitet man får av det som sägs i samtalet. Därför är det rekommenderat att låta de medverkande välja vart man skall vara under intervjun.

Intervjuerna utfördes av den anledningen på platser som de medverkande fick bestämma och samma gällande tid. Intervjuerna skedde i ett arbetsrum på de medverkandes arbetsplats. Ett rum som i både fallen kan beskrivas som ganska avskilt men ändå avsett för en pedagogisk planering. Vi delade upp intervjuerna på hälften var för att undvika eventuella maktövergripping som uppstår ifall den intervjuade upplever sig vara i ett underläge. Risken för ett sådant perspektiv ökar med två intervjuare som kan få den intervjuade att känna sig underlägsen. En *samtalblankett* har skickats ut i samband med missivbrev och har utgjorts av information om studiens syfte, tidsomfång för intervjun och etiska riktlinjer som har tagits hänsyn till. Att skicka denna innan samtalet har underlättat för den medverkande att i samband med mötet lämna tillbaka blanketten underskriven.

Det är i kvalitativa intervjuer rekommenderat att registerara samtalen genom en ljudbandspelare, som underlättar att komma ihåg det som har sagts. Intervjuaren får

därigenom en större fokus på ämnet och den betydande dynamiken i intervjun. Man behöver även få tillstånd ifrån intervjupersonerna för att kunna utföra ljudinspelningar. Fördelen med denna metod är att svaren spelas in exakt så som de har utgetts (Kvale & Brinkmann, 2009; Patel & Davidson, 2011).

Vi har i intervjun använt oss av ljudinspelning med hjälp av förskolornas *surfplattor*.⁶ Tillstånd har givits i samband med samtyckesblanketten. Intervjuerna tog ungefär en halvtimme vardera och genomfördes under två tillfällen. Där de både tillfällena utfördes under förmiddagen. Vi har transkriberat de medverkande vi har intervjuat och det ordagrant. Transkribering har gjorts på plats och det inspelade ljudet har efter det raderats av etiska skäl.

6.2 ANALYSMODELL OCH BEARBETNING AV DATA

Studien har i analysarbetet tagit utgångspunkt i *Giorgis analysmodell*. En modell som består av fem olika steg. Det är en modell som är utformad för en mindre omfattande datainsamling.

Szklarski (2015) skriver att det första steget i processen är att göra en *bestämning av helhetsbetydelsen*. Man gör i denna del av analysen en översiktlig genomgång för att få grepp på innehållet. Det görs genom att läsa igenom materialet för att bedöma vilka delar av materialet som är användbart. Två kriterier som krävs för att inte material ska sällas bort är dels att det är begripligt för forskaren men också att materialet har fokus på den utforskade upplevelsen.

För oss har arbetet i det första steget av analysmodellen varit läsa igenom transkriberingarna ett flertal gånger. Det för att sedan sortera bort de frågor och svar som inte haft fokus på studiens fenomen. Generellt har insamlad data varit av en ganska bra kvalitet gällande begriplighet och sammankoppling till ämnet. Det har vid oklarheter som försvårat förståelsen av sammanhanget också skett en repetition i läsning av materialet. I ett försök att skapa förståelse för material som ansetts utgöra viktiga data. Materialet har färgkodats i olika färger, där vi skilt på färg ifall det varit beskrivningar som behandlat fenomenet eller beskrivningar som behandlar fenomenet ganska generellt. Beskrivningar som identifierats vara av relevans för fenomenet har också klistrats in i ett nytt dokument där analysen har fortsatt.

Szklarski (2015) anger att det andra man gör är en *avgränsning av meningsbärande enheter*. Det genom en detaljerad läsning av de olika texterna man ansett vara användbara. Huvudsakligt fokus här är att bryta ner meningsbärande enheter. Det är enheter som kan bestå av enstaka fraser, meningar och meningssekvenser. Här ska enheterna innehålla information som är nytt om fenomenet. Därmed ska man ändra de utvalda utsagorna från förstapersonsform till tredjepersonsform.

⁶ En surfplatta är en tunn handdator med pekskärm, som styrs med hjälp av fingertopparna. Ljudinspelning har skett med en *Ipad* mer specifikt.

Det har i det nästkommande och andra steget startats en procedur för att söka efter nyanser i beskrivningar som de medverkande hade uttalat sig om. Nyanser som även var relaterade till fenomenet. Proceduren har utförts på varje intervju som vi hade genomfört. Här har vi haft fokus på att separera meningsbärande enheter ifrån transkriberingarna utifrån innehållet. Färgkodning har gjorts för att markera de bärande enheterna. En process som har underlättat överblickens av materialet. Färgkoderna innehöll erfarenheter av en mer praktisk form på bemötandet (till exempel handlingssätt och ageranden kring ett oroande beteende) och empiriskt material med erfarenheter kring det eventuella samarbetet (som exempelvis hur professionerna samverkar).

Szklarski (2015) skriver att det tredje steget är att göra *transformeringar av vardagliga beskrivningar*. Det genom detaljerad analys av de meningsbärande enheterna. Analysen är kontextuell och leder till att man ska relatera enheterna till varandra men också det sammanhang som de ingår i. Här lägger forskaren fokus på en meningstydande tolkning som ska fånga den *explicita* meningen som är lingvistisk. Det som är språkliga uttryck i de medverkandes svar. För att efter det se till den *implicita* meningen som är extra-lingvistisk. Det som är metaforer och liknelser i de medverkandes svar. För det fjärde ska man göra en framställning av *fenomenets situerade struktur*. Det igenom att sammanställa de transformerade meningsenheterna återigen, som ska bli en enhetlig beskrivning utifrån de undersökta upplevelserna. För att alla meningsenheter ska kunna synliggöras i den situerade beskrivningen. Också här för att komprimera texten ytterligare och underlätta arbetet i analysen inför det sistkommande steget. Samtidigt som man inte tappar bort innebörden. Det för att sanningen ska behålla sin riktiga mening. Slutligen är det femte steget en *framställning av fenomenets generella struktur*. Här ska man analysera de situerade beskrivningarna för att finna centrala teman. Identifieringen sker succesivt från det tredje till det femte steget. När centrala teman identifierats ska det ske en *eidetisk reduktion* för att finna essensen av fenomenet. Det metodiska instrumentet vid reduktionen är en *fri förställningsvariation*. Genom det kommer man fram till teman som varierar, också kallat *de varianta*. Det som är de teman som inte är väsentliga, men utgör fenomenets *existens*. Man kommer med denna metod även fram till de teman som inte varierar och är fenomenets *essens*. Det är teman som är väsentliga och består av de gemensamma nämnarna för alla beskrivningarna. Essensen är det som speglar fenomenets generella struktur och bygger på intersubjektiv överensstämmelse i alla de medverkandes erfarenheter.

I vår analys har vi valt att enbart utgå från de två första stegen. För att vi anser att stegen tangerar varandra vilket gör att man utför stegen ihop med varandra istället för att utföra de strikt steg för steg. Beslutet har också legat i att vi ansett att modellen lägger ett alltför stort fokus på att transformera de meningsbärande enheterna. Där vi istället har lagt mer fokus på att förstärka fenomenologins induktiva infallsvinkel. Vilket har lett till att vi har valt lyfta centrala citat som teman i vår resultatredovisning. För det är något som är av lika stor vikt för

att man ska kunna närma sig en så hög grad av beskrivning. Slutligen har färgkoder som i det andra steget uppfattats vara av relevans för studien namngetts.

Det kommer att vid omskrivningar, att markeras ut som: [...], för att tydliggöra den omskrivning som gjorts av stycket innan själva tecknet. Samma tecken används också när det har sorterats bort delar från citat. Färgkoderna har för oss i vår analys uppfattats vara centrala och därmed också varför vi namnger och kategoriserar dessa i resultatredovisningen. Centrala teman som valts ut är erfarenheter av det praktiska bemötandet av barn med ett oroande beteende. Det följs av hur de upplever det eventuella samarbetet i arbetet med att skapa ett anpassat bemötande. Slutligen kommer ett tema med de medverkandes upplevelser av förutsättningar som krävs för att kunna utföra arbetet optimalt.

Analysen av resultatet har skett med epoché. Det innebär att vi har satt parentes på vår förförståelse med en kännedom om att en sådan process kan upplevas vara svår. Därför har vi gjort det vi har kunnat i vår högsta förmåga. Genom vårt medvetande har det möjliggjorts att processen har gjorts lättare trots en svårighet i att bara göra sig av med sin egna förförståelse. Det har skett en analys där vi har vart trogna till det empiriska materialet genom att presentera citat i en hög grad. Slutligen har vi skrivit ut resultatet så att det lyfter upp de medverkandes erfarenheter och hur de upplever fenomenet i högsta möjliga mån.

6.2.1 TROVÄRDIGHET OCH ÖVERENSSTÄMMELSE

Eriksson m.fl. (2013) skriver att det vid en kvalitativ ansats i anknytning till datasäkerhet är av relevans med begreppen *trovärdighet* och *överensstämmelse*. Det för att man inte kan sätta *reliabilitet* och *validitet* i relation till kvalitativa studier (Eriksson Barajas, Forsberg & Wengström, 2013). *Validitet* är ett begrepp som används när det talas om kvalitet i forskningen. Begreppet kommer ursprungligen från den kvantitativa traditionen. Däremot är forskare kritiska till att använda begreppen när det gäller just kvalitativ forskning. Trovärdighet och överensstämmelse används när forskaren ska beskriva hur noggrann och systematiskt en studie har utförts. Därtill hur trovärdig och tillförlitlig ens resultat är i anknytning till den datainsamling som gjorts och analysen av denna data. Det är vad gäller kvalitetskriterier för kvalitativ forskning inte en helt enkel process att besvara eftersom forskare i flertalet fall har olika perspektiv. Däremot finns det en förteckning med generella kriterier som man bör diskutera för att kunna få en viss vägledning gällande kvaliteten i studien (Thornberg & Fejes 2015).

Bryman (2011) anger att tillförlitligheten är ett överordnat begrepp som har fyra kriterier som behöver uppfyllas för att avgöra kvaliteten. *Trovärdighet* går ut på att bedöma forskarens tolkning av de medverkandes uttalanden och om de är riktiga. Det kan man mäta genom att vända sig till de personer som studerats för bekräftelse. *Överförbarhet* handlar om hur forskningen har haft fokus på de detaljrika beskrivningarna. Utomstående forskare brukar avgöra hur överförbara studiens fylliga beskrivningar kan vara till den kontext de befinner sig

i. *Pålitlighet* behandlar hur forskarens redogörelse för studiens alla steg i processen har varit. Det kan vara att man ser till hur fullständig och tillgänglig den är. Slutligen ska man som forskare bedöma studiens *möjlighet att styrka och konfirmera*. Det är att forskaren själv ser till att ha agerat i en god tro för att inte påverka studiens resultat genom personliga värderingar eller eventuellt en annan teoretisk inriktning.

Vår studie har vänt sig till förskolelärare och specialpedagoger för att fånga deras erfarenheter av barn som har uppvisat ett beteende som oroar. Det har i följande studie inte vart i fokus för oss att avgränsa uttalanden som har vart samstämmiga till den tidigare forskningen. Det har istället vart fokus på att utge dessa erfarenheter på ett så beskrivande sätt som möjligt.

Därtill vill vi nämna att de medverkande i studien har förmedlat autentiska situationer i anknytning till det nära samarbetet de har med specialpedagogen. Det har i studien inte gjorts återkoppling till de medverkande med det transkriberade materialet.

Återkopplingen hade eventuellt ökat studiens tillförlitlighet eftersom de medverkande hade kunnat styrka att materialet överensstämde med det som de har velat förmedla. Det har under analysen vart prioriterat att växla mellan det transkriberade materialet och analys för att se till att vi inte genom omskrivningarna återgett de medverkandes uttryck felaktigt vilket lever upp till fenomenologins empiritrogna förhållningsätt. Det kan tilläggas att vi som har intervjuat har en stor kännedom om att vi kan ha påverkat de medverkandes svar. Båda skribenterna av denna studien har en bekantskap med de som har intervjuats vilket också kan påverka de medverkande, eftersom motparten i en sådan situation kan försöka att svara på ett så korrekt sätt som möjligt. Det är ändå vår upplevelse att studien har resulterat i att bli en ganska tillförlitlig sådan. Något som mestadels beror på ett fokus att skriva fram hur vi gått tillväga på ett så noggrant och öppet sätt som möjligt.

6.2.2 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Vetenskapsrådet (2002) skriver att man inte bör bedriva forskning som går utöver individskyddskravet. Exempelvis ska deltagare skyddas mot psykisk eller fysisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Därför är det viktigt att de forskningsetiska principerna finns till skydd för den som är undersökningsdeltagare. Det grundläggande individskyddskravet har illustrerats genom fyra huvudkrav på forskningen.

Det första kravet konkretiseras som *informationskravet*. Forskaren skall informera de som är berörda av forskningen om själva syftet.

Vi delgav de medverkande information om studien genom det utskickade missivbrevet och skrev ut att deltagandet var frivilligt och de även under intervjuens gång kunde avbryta närsomhelst.

Vetenskapsrådet (2002) skriver att det andra som ska uppfyllas är *samtyckeskravet*. Medverkande har alltid rätt till att själva bestämma kring sin eventuella medverkan.

Vi skickade i samma mejlutskick med en samtyckesblankett som skulle skrivas under för de som vart intresserade av att vara medverkande i studien.

Vetenskapsrådet (2002) anger det tredje kravet som *konfidentialitetskravet*. Det är att uppgifter om alla i undersökningen ska ges största möjliga konfidentialitet. Vi har i nedanstående resultatredovisning sett till att alla de medverkande har fått fiktiva namn och på det viset även garanterat att ingen obehörig kan ta del av deras personuppgifter.

Slutligen skriver Vetenskapsrådet (2002) att det sista kravet är *nyttjandekravet*. Uppgifter om enskilda personer som har samlats in får endast användas för forskningens ändamål.

Vi meddelade de som valt att vara medverkande att deras uppgifter enbart skulle användas till dennas studie och att de skulle hanteras på ett sätt så att de inte skulle skapas en risk i att uppgifter kunde spridas.

7 RESULTATREDOVISNING

Syftet med nedanstående resultatredovisning har varit att beskriva förskollärare och specialpedagogers erfarenheter om hur man kan bemöta barn med oroande beteende. Nedan presenteras resultatet i centrala teman som utgör undersökningens olika frågeställningar. De teman som har valts ut har ansetts vara mer framstående och utgör fenomenets essens. De teman som har valts ut är förskollärares och specialpedagogers erfarenheter av det praktiska bemötandet av barn med ett oroande beteende. Här läggs särskild fokus på deras erfarenhet av ett individ anpassat bemötande. Det följs av professionernas upplevelser av det eventuella samarbetet i arbetet med att skapa ett anpassat bemötande. Slutligen följs det av ett tema med de medverkandes upplevelser kring vad det är för förutsättningar som krävs för att kunna utföra arbetet optimalt.

7.1 BEMÖTANDE AV BARN MED UPPVISADE SYMPTOM AV ADHD

De medverkande berättar att de har arbetat med barn som har uppvisat ett oroande beteende i förskolans verksamhet. Det är en verklighet i det dagliga arbetet. Det talas i samtalen om förskollärarnas erfarenheter om hur man bemöter ett barn med ett oroande beteende. Det som lyfts upp är att barnet behöver få höra om sina styrkor för att kunna känna att hen kan lära sig utifrån sina enskilda behov och förutsättningar. Samma förskollärare går in på hur hon arbetar med barnen utifrån de förutsättningarna som ges idag. Det uttrycker hon på följande sätt:

[...] Jag är ju inne på mitt elfte år sen jag tog min examen på förskolläraryrket. Det har på de här åren förändrat sig ganska mycket just gällande förskolans upplägg. När jag började

så var det fortfarande väldigt aktuellt med att ha storsamling. Att alla barnen skulle sitta i samlingsringen och att man skulle ha samling varav några hade oerhört svårt för det. Men om jag ser till hur vi gör idag och hur jag skulle lösa det då så är det för oss inte lika viktigt att ha en storsamling som det var förr [...] Skulle jag haft ett sådant barn som stack ut väldigt som kanske inte klarade det så skulle jag ju kanske i första läget göra det barnet behöver för sina behov. Kolla hur barnets behov ser ut och vad det barnet vill, istället för att tillrättavisa barnet hela tiden och därmed tvinga fram ett visst beteende i en samling.

Samtalet går sedan in på vikten med att ha olika konstellationer och att det krävs att man tänker till för att uppfylla hela gruppens behov. Det uttrycker hon på följande sätt:

[...] Man skulle kunna hitta andra konstellationer något som jag också tänker väldigt mycket på. Jag tänker också på nu hur man förr tänkte. Då var synsättet mycket på att man skulle ha fasta grupper. Så vi placerade barnen i fasta grupper och så skulle varsin pedagog ha de här grupperna. Medan vi nu har gått ifrån det och börjar snarare plocka ut olika barn och därför testat olika konstellationer i barngruppen.

Samlingen är ett område som nämns i samtliga intervjuer i anknytning till barn som svårt att hålla uppmärksamheten under en längre stund. En av förskollärarna tar upp olika faktorer kring samlingsmomentet. Hon uttrycker sig på följande sätt:

[...] Det är ju i regel att om du sitter i ett rum som är rätt så stort och det då finns andra grejer i det rummet. Så kanske det lockar det här barnet mer och då går ju det här barnet iväg. Då får ju det till följd att många i den resterande barngruppen vill följa med. Gruppen blir orolig. Så en gång så hade jag faktiskt ett barn som ofta stack iväg och då bestämde jag mig för att jag inte skulle ha med det barnet in till samling och inte till det rummet överhuvudtaget. Utan då plockade jag ut en av oss andra pedagoger och de fick då göra något annat med några andra barn [...] Sen har du några andra barn som i motsats älskar samlingen och då ska man också tänka på de barnen som vill sitta och sjunga hur många sånger som helst och vara i samling. De tycker det är superkul och då kan man ju inte bara strunta i samlingen. Utan det är ju alla barns olikheter och behov som ska uppfyllas. Det ligger ju i vårt uppdrag.

En annan förskollärare som har varit medverkande i denna studien uttrycker att det hela ligger i att man ska försöka skapa valmöjligheter. Hon uttrycker följande:

[...] Det ligger i mycket för oss i arbetslaget att försöka lösa det på så sätt att man skulle ha olika valmöjligheter. Så att de som vill ha samling ska få ha det och de som har svårt för det och inte är intresserade men som är intresserade av annat självklart också ska få göra det.

Det har i studien också gjorts intervjuer med en specialpedagog och en utbildad förskollärare som besuttit en specialpedagogutbildning. I vårt samtal med specialpedagogen talas det om vad hon anser vara det viktiga när man bemöter ett barn som uppvisar ett oroande beteende. Hon berättar att det är viktigt att försöka notera i vilka situationer det är som barnet uppvisar

ett oroande beteende och på så sätt för att kunna få en mer noggrann helhet. Hon uttrycker det att:

[...] Det första är väl att försöka kartlägga när det blir det så för barnet, i vilka situationer vi märker att koncentrationen liksom minskar eller att det blir svårare att sitta still. Det kan också vara så att man försöker titta på vilka situationer det fungerar bra då. När kan barnet vara koncentrerat. [...] Också försöker man tänka "ja okej, nu vet vi vad som är svårt och nu vet vad som är möjligt", där man någonstans försöker anpassa så att barnet får mer av det som funkar samtidigt som vi också måste jobba med det som blir svårt då.

Vi talar med förskolläraren som besitter en specialpedagogutbildning och hon går in på samma spår och påpekar vikten i att ständigt försöka anpassa förskolans strävansmål utifrån barnets nivå. Hon uttrycker att:

[...] Det är så oerhört individuellt på hur det ser ut. Men det som man kan säga är bra, är väl att jobba med klassikerna i att jobba i mindre grupper, att titta lite över vilka kamratkonstellationer som finns i den här gruppen, vilka barn som finns inom den [...] Man kan pröva vissa saker som kanske funkar för det här barnet för att faktiskt låta barnet få lyfta sina styrkor då. Det kan vara att jobba mycket med det som barnet är starkare inom och som görs som positivt i gruppen. Att man berömmar barnet inför de andra barnen som exempelvis att säga: "åh kalle, vad bra du samarbetar", att det hörs liksom. Det här positiva man gör då.

Summerande visas det att förskolan har ett uppdrag där man ska skapa lärande utifrån barnets nivå och det för barn som är i behov av särskilt stöd. Det sägs också att man ska låta barnet få göra saker som ger barnet möjligheten att lyckas. För att man genom det ska kunna lyfta barnets styrkor för att det är något det verkligen behöver.

7.2 SAMARBETET MELLAN FÖRSKOLLÄRARE OCH SPECIALPEDAGOG

Det talas mycket om att man genom sitt pedagogiska ledarskap skapar möjligheter för det enskilda barnets behov och förutsättningar men samtidigt att man ska beakta att det ska ske till hela barngruppens förtjänst. Det är i den tidigare forskningen mycket som talar för den goda förtjänsten man gör barnen igenom en bra samverkan med betydelsefulla personer för barnet. En förskollärare beskriver hennes upplevelser av samarbetet och att det är väldigt olika hur man använder sig av det. Därtill urskiljer man behovet beroende på kontexten. Förskolläraren beskriver till en början en situation som hon fick uppleva under sina första år på nedanstående sätt:

[...] Under mina första år, hade vi ett barn som stack ut. Det som var besvärligast då var att det barnet gärna var hårdhänt mot sina kompisar. Det innebär också att det i flertalet situationer kan bli farligt. Men där hade vi inte kontakt med någon utan det klarade vi ändå.

Förskolläraren beskriver en annan situation som hon fick uppleva på sin nuvarande tjänst. Det visar upp kontrasten i kontexten och hur detta är något som är en fråga som bör behandlas situationsmässigt. Hon beskriver att:

[...] När jag sökte jobb på min nuvarande tjänst så hade de ett behov av någon pedagog som ville ta hand om ett specifikt barn som kom från en förskola från ett närliggande område. Det skedde en överlämning till och med ifrån förskolan. När jag var på besök, skedde det tillsammans med en specialpedagog på den förskolan. [...] Det man gjorde med det här barnet på den förskolan vi besökte var att hen fick leka själv rätt mycket. Det är också sådant här som kan kännas i hjärtat när du ser ett barn leka mycket själv och inte får tillhöra en grupp. Men det barnet började här och jag skulle ta emot det. Vi hade ju med specialpedagog och föräldrarna hade redan skrivit en handlingsplan med den föregående förskolan. Det gav oss även underlag från den föregående förskolan. [...] Förhoppningarna från förskolan var att vi skulle klara det med den vanliga bemanningen. Man hade färre barn i den gruppen så det var 16 barn, äldre barn för att tillägga istället för kanske som en barngrupp som hade 21 barn. Där tänkte vi då att det kanske räckte med tre pedagoger för 16 barn. Det gjorde det inte. För barnet i denna situationen var också som det förra barnet jag berättat om. Utåtagerande vill det säga och tog i för mycket.

En annan förskollärare som även hon var med i det arbetslag som mötte på det specifika barnet som beskrivits berättar att man till slut löste situationen genom att sätta in en resurs. Det ansågs att det krävdes mer personal för att kunna hantera barnet och dessutom kunna möta hela barngruppens behov och förutsättningar. Hon berättar att man kan känna sig ganska hjälplös i vissa situationer och beskriver att:

[...] Det är vad gäller det beskrivna barnet så att vi löste det genom att sätta in en resurs. Inte specifikt för barnet utan för hela barngruppen. Att vi var en ytterligare till i arbetslaget. Därtill var det så att det barnet krävde att man var nära hen. Vi kunde känna oss otillräckliga då vi inte orkade med en hel dag med barnet. Det krävdes som sagt väldigt mycket uppmärksamhet just av det specifika barnet. Vi vill ju självklart leva upp till det behovet så barnet kan utvecklas igenom sina egna förutsättningar. Därför hade vi ett schema, så vi turades om och löste av varandra. För att man inte skulle bli trött men samtidigt för att det inte skulle bli för tungt heller. Utan vi skulle hjälpas åt.

Förskolläraren som var den ansvarspersonen som tog emot barnet och även var den som besökte den föregående förskolan med specialpedagogen fortsätter även att beskriva att samma process skedde när barnet sedan skulle lämnas över till förskoleklass. Det ansågs att det var det som krävdes för att kunna hantera barnet och dessutom i god tid skapa förutsättningar som gynnar barnets vidare utveckling. Hon beskriver att barnet inte gick i förskolan under allt för långt tid och att:

[...] Det barnet gick 1 år här innan barnet började skolan och då till skolan var det likadant. Där man gjorde en speciell överlämning tillsammans med skolans specialpedagog och vår specialpedagog, föräldrarna och där även jag fick följa med. De nya lärarna fick även de vara

deltagande i denna övergången. Allt för att vi ska skapa de rätta förutsättningarna och fortsätta med det som faktiskt har funkat.

En förskollärare som arbetar på enheten som har en specialpedagog på sin enhet berättar att det är något som underlättar arbetet i vardagen. Hon berättar att deras nära samverkan har fungerat på ett välfungerande sätt och beskriver att:

[...] Vårt samarbete har faktiskt fungerat väldigt bra, vi är väldigt glada över att ha en specialpedagog på vår enhet. Jag är osäker om det finns på alla enheter. [...] Det skryter jag till och med om ibland. Att vi har en specialpedagog som jobbar här på samma enhet.

Det samtalas om hur den förskolläraren som arbetar på enheten också ser en stor vikt i att man kan få återkoppling ganska omgående. Hon beskriver vidare att:

[...] Så som hon jobbar idag, så ber arbetslaget henne om hjälp när det är aktuellt och kan säga till henne att: *"kan du komma ut och titta i barngruppen och titta lite på oss"*, för att hon då ska titta antingen på oss, på våra rutiner och på hur vi gör och hur vi bemöter barnen. [...] Eller ibland händer det att hon kommer ut och tittar på barnet och barnets relationer till kompisarna. Därför kan hon ha olika syften när hon kommer ut.

Under samtalet med en förskollärare som arbetar på samma förskola berörs ifall specialpedagogen brukar gå ut i verksamheten på eget initiativ. Förskolläraren beskriver att:

[...] Jag tror inte hon kommit ut i verksamheten och jobbat så mycket utan att ha ett syfte. Det vill säga att hon har fått i uppdrag att komma ut i verksamheten och observera ett specifikt barn. Det är ju så att specialpedagogen kommer ut när man själv har gått och bett om det. Då skulle hon nog hjälpa till med att arbeta ute i barngruppen. Men då krävs det nog att du går in själv exempelvis och säger att: *"jag har svårt att förstå det här barnet, kan du hjälpa mig?"*, annars gör hon det inte. Utan det är när man själv känner ett behov av att hon ska komma ut i verksamheten och hjälpa till.

En förskollärare som vi samtalar med från den andra enheten ger oss insyn i hur ett samarbete fungerar när man inte har en specialpedagog på samma enhet. Hon säger att:

[...] De gånger vi har vart oroliga för ett barn har vi fått ta kontakt med en specialpedagog. Det gäller att förklara varför man vill att specialpedagogen ska komma ut och titta. Det måste jag ändå säga har fungerat bra. Men det är klart det hade varit mycket smidigare om hon hållit hus på själva enheten så klart. Så när man själv känner ett behov också kan få den hjälpen ganska omgående.

Summerande beskriver förskollärarna utifrån sina erfarenheter, att det är fördelaktigt att ha en specialpedagog på samma enhet då det ger tillfälle till samarbete. Specialpedagogen säger att:

[...] När de behöver stöttning och hjälp med att jobba med ett visst barn, så funkar det bra, vi har väl sagt så att pedagogerna kan komma till mig när dom känner att "*du, kan inte du bara, kan inte vi få bolla en sak med dig eller så*". [...] Sen när det går vidare och man känner att man behöver mig, så säger de till att de vill att jag kommer och gör en observation, eller så.

Ett fungerande samarbete talas det om och ett samarbete som gör att den pedagogiska kunskapen förs ut där den är som mest behövlig. Därför visas det på att samverkan har en betydande roll i verksamheten.

7.3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR IMPLEMENTERING

En stor del i arbetet ligger självklart i att få ett godkännande. Det vill säga att man i vissa situationer där det behövs ett stöd som kräver mer även behöver få en tillåtelse från barnets vårdnadshavare. En förskollärare uttrycker att vårdnadshavarna därför i slutändan är de avgörande för att möjliggöra stödet. Hon berättar att:

[...] Specialpedagogen brukar be oss ta kontakt med föräldrarna först. För att tala om att vi har en specialpedagog som hjälper oss i gruppen. För att fråga om det skulle kännas okej. De gånger vi känner oss oroad och får lite tankar om vilken stöttning barnet behöver.

Specialpedagogen berättar att godkännandet är det som krävs för att man ska kunna gå ut i verksamheten flertalet gånger. För att kunna skapa sig en bild om det som är viktigt att tänka på i utformandet av en handlingsplan.

[...] När förskollärarna fått ett godkännande så går jag in och gör mer än bara en observation. Man är med mer på ett annat sätt och kan vara lite närmare barnet och sådär [...] Och sen försöker jag oftast ha lite avstämning med pedagogerna och sen träffa föräldrarna så att de är med tidigt. Så man pratar om hur är det hemma. För hemma kanske det inte funkar vilket är en viktig detalj när man utreder vad det kan vara som gör att barnet kan kännas oroligt.

En förskollärare begrundar ifall man skulle kunna underlätta särskilda insatser för barn som inte har utskrivna diagnoser. För att det hjälper det enskilda barnet och även skulle skapa en mycket bättre vardag för barnet. Eftersom barnet har föräldrar som kanske inte känner sig bekväma med att det diskuteras kring ett särskilt stöd. När det faktiskt är något som barnet är i behov av. Hon berättar att:

[...] Det är lite det som är den delen som kan komplicera. Vi pratar mycket om att man i vissa fall kan underlätta för barnet och att stötningen då behövs. Men att föräldrarna stoppar den liksom. Det ju är de som har det här slutgiltiga ordet så. [...] Ska det krävas en diagnos? För att hjälpa ett barn som kanske bara har ett beteende som oroar. För att i vissa fall känns det faktiskt så.

Förskolläraren berättar att den särskilda insatsen som man kan få från specialpedagogen kan kännas svåråtkomlig ibland eftersom att föräldrarna har det slutgiltiga ordet. Hon uttrycker att:

[...] Föräldrar vill ju kanske inte riktigt. Det är ju en form av process som de går igenom. För att höra att sitt barn inte kan sitta still eller barnet ger sig på andra barn. Det är inte så lätt och då går man in i försvar och det gäller ju för oss som jobbar med det här att liksom lägga fram det så att de förstår att de blir såhär för deras barn och att vi då får försöka hjälpa det barnet att lyckas.

Specialpedagogen som vi har samtalat med berättar att det särskilda stödet innebär utformning av olika insatser som man prövar och sedan följer upp. Hon berättar att:

[...] När man får ett godkännande så gör man kanske liksom en liten, jag ska inte säga att man gör en handledningsplan direkt. Utan man gör lite mer av insatser som man prövar. Det för att testa dessa under några veckor och sedan följa upp. [...] Då så prövar man de och om man ser om och om igen att det här hjälper inte liksom då kanske man får gå vidare med en handlingsplan.

Specialpedagogen berättar att en handlingsplan innebär att man behöver lite mer stöd och då får man försöka att sätta in det. Hon uttrycker det på följande sätt:

[...] Vi kallar det för en pedagogisk handlingsplan i förskolan. Då kanske det är så att barnet behöver mer stöd, det kanske behöver en extra person kanske. Det kräver då att man upprättar en sådan handlingsplan. Men annars så brukar man i första läget skissa upp, vad man behöver och vad vi kan göra tillsammans. [...] Det kan vara att man tittar över situationer, mindre grupper, miljö, är det mycket ljud, är det kravfyllt att sitta still på sin plats på samling. Då får man se till att vi kan göra något annat då. Så man orkar vara med en stund i alla fall. Så man börjar där någonstans.

Förskolläraren med en utbildning som specialpedagog berättar att det är viktigt att se möjligheterna och försöka finna en lösning för just det barnet. Det som hon känner är något som hon fick genom sin specialpedagogutbildning. Hon beskriver det på följande vis:

[...] Det som jag fick extra, var väl hur man möter föräldrar, hur man handleder personal, pedagoger och hur man handleder ett arbetslag och hur man gör då. För när en pedagog säger att vi inte kan göra något för att vi inte har några resurser är det viktigt att då se till dem möjligheterna som finns. [...] Det är väl lite där man som specialpedagog kan komma in. För att belysa hur man kan stötta barnet i bemötandet. För att man med rätt bemötande kan lyfta barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar till att bli en stor tillgång för andra barn i förskolan.

Det visar sig att man kan göra mycket för ett barn som har ett beteende som oroar. Men att specialpedagogen också har ett viktigt uppdrag i arbetet. För att en specialpedagog kan

komma in som utomstående och faktiskt sätta sig in i vad det är som för just det specifika barnet kan behövas.

7.4 SAMMANFATTNING

Det som kännetecknar resultatets teman är att det framkommer hur man i ett bemötande ska ge uppmärksamhet till barnets behov. Det som är något som förskollärare lyfter fram som viktigt. Det blir i flera av intervjuerna fokus på samlingar och hur det är en stund där barns behov blir extra påtagliga då deras tålmod prövas. Däremot förklaras det att man alltmer släpper de normer som funnits runt samlingsmomentet. Det är något som görs i synnerhet för att barn som kanske inte klarar av att sitta still i sådana stunder inte ska bli så begränsade i något som kan vara jobbigt för barnet i sig. Träning sker ändå i att ha samlingar och detta utefter barnens egna förmågor istället. Gruppkonstellationer används enligt förskollärarna i ett syfte att testa vad det är som gör att samlingen kan kännas mer lockande. Det talas mycket om det komplexa uppdraget i att faktiskt se till alla barns behov och förutsättningar och hur man i vardagen måste göra genomtänkta, men ändå i stunden snabba beslut för allas bästa. Också att det finns valmöjligheter som man måste se till, för att respektera alla i barngruppens bästa. Att inte vara för låst i att ha vissa moment på ett visst sätt verkar vara en riktning som det ligger en hel del i såsom förskollärarna uttrycker det. Det gäller att skapa möjligheter som kan stimulera hela barngruppen. Men i det också för det barnet som har behov av särskilt stöd. Det barnet som också som alla andra har sina enskilda behov och förutsättningar.

I samtal om en bra samverkan ges också en positiv bild av ett nära samarbete. Det uttrycks att handlingsplaner är en stor del för barnet med ett beteende som oroar. Handlingsplaner anses möjliggöra att man kan utforma en pedagogik utefter barnets behov och förutsättningar. Dessutom i en grad som är behövlig. För att när ett barn anses behöva dessa särskilda insatser så behövs det också kunskaper från specialpedagogen. Specialpedagogen kan ju komma ut och titta men i vissa fall så behövs det ju ett särskilt stöd. Därför behöver man också tillåtelse för att kunna få ge denna stöttning. För att en specialpedagog ska kunna komma in och utforma mer anpassade insatser krävs det även godkännande från föräldrarna. Något som också kan göra det svårt i situationer där föräldrarna inte vill det.

En individanpassad pedagogik framkommer som en viktig aspekt i arbetet inom alla intervjuer vi har utfört. Det är i vår studie den mest väsentliga upplevelsen hos förskollärarna och specialpedagogerna. De medverkandes erfarenheter av studiens essens har också framkommit i flertalet teman som har vart en individ anpassad pedagogik i samarbetet. Men också när en individanpassad pedagogik inte kan utföras optimalt på grund av att de kan vara svåråtkomliga.

8 DISKUSSION

Det kommer att i diskussionen som också är studiens avslutande avsnitt att redogöras för resultat i anknytning till syfte och frågor. Diskussionen kommer att skrivas med särskild vikt på studiens resultat och detta i relation till den tidigare forskningen. De teman som kommer att presenteras är först studiens essens som har legat i *en individanpassad pedagogik*. Därefter kommer det att tas upp ett tema som behandlar samverkan mellan förskollärare och specialpedagog i arbetet för att anpassa bemötandet för barnet som oroar. För att avsluta det med professionernas mest väsentliga erfarenheter för att kunna utföra arbetet på ett så optimalt sätt som möjligt. Diskussionen kommer avgränsas genom en tolkning och värdering av studiens bidrag till förskolläraryrkets profession och vidare förslag för framtida forskning. Det för oss ett sätt att beskriva studiens essens men också nyanser.

8.1 EN INDIVIDANPASSAD PEDAGOGIK

Det kan i förskolan många gånger upplevas som svårt att kunna bemöta ett barn som uppvisar ett beteende som oroar. För att förskolläraren har svårt att avgöra ifall det beteendet kan vara något som för barnet är av en allvarlig karaktär. Syftet med studien har varit att försöka få en större kunskap kring pedagogers erfarenheter om bemötande av barn med oroande beteende. Det har i samtliga intervjuer med förskollärare och specialpedagoger gjorts yttranden kring en individanpassad pedagogik. Tidigare forskning skriver att en pedagogik som skapar ett möte utifrån barnets enskilda behov och förutsättningar också är det som krävs för att förskolan ska möjliggöra en inkluderande institution (Palla, 2012; Einarsdottir, 2008).

Det är också det mest väsentliga som framkommer i de olika intervjuerna. Det visar sig ligga mycket i att våga släppa på normer såsom en av de medverkande sagt. Förklaringen i hennes uttalande är i studien ett påpekande om ett samlingsmoment som inte enligt henne är det mest ultimata för alla barn i förskolans verksamhet. Det har visat sig för oss i flera av de utförda intervjuerna att samlingsmomentet oftast är den aktivitet i förskolan där barns beteende blir mest påtaglig. För det kan vara svårt för barn att fokusera på att sitta still i stunden. Kutscher, Attwood och Wolff (2016) skriver i likhet till förskollärarnas erfarenheter i sin forskning att samlingsmomentet för ett barn kan upplevas vara svårt för att det för barnet inte är fängslande. Det för att barnet måste filtrera bort intryck som det kan uppmärksamma i kontexten. För att kunna få barn att kunna koncentrera sig kan det vara fördelaktigt att låta barnet få göra något som den faktiskt tycker om. Det beskriver förskollärarna är något som man gör. Där det nämns exempelvis hur man istället då kan låta barnen få delas upp i olika gruppkonstellationer för att möjliggöra att de barnen som faktiskt då istället uppskattar att ha en samling också ska kunna få ha det.

Genom att utforma planerade aktiviteter som är avsedda för hela barngruppen görs det möjligt för barnet som har särskilda behov att få en bättre start på livet. En omständighet som man

behöver i verksamheterna vilket också har visats i forskningen (Campbell m.fl., 2014; Heckman, Pinto & Savelyev, 2013).

Något som också framkommer i studien är det betydande värdet av att man ska skapa aktiviteter för barnet som stärker barnets självkänsla. För att barnet genom att få visa upp sina styrkor också kan skapa ett självförtroende för barnet i de styrkor som det besitter. Det har i samtal med de medverkande som har varit en specialpedagog och den förskollärare som besittit en sådan utbildning framkommit att de ansett det vara väsentligt att alltid försöka kartlägga. Det när man upplever en viss oro för ett beteende som kan vara svårt att förstå. Det handlar om att observera vilka situationer det funkar för barnet och vilka som det inte gör detsamma. För att det är också på så sätt man försöker skapa ett anpassat bemötande för det barnet.

Studier har fokuserat på det faktum att man bör ta grund i att ett beteende som oroar för barnet kan vara ett problem som vi har skapat. Därför bör vi inse att ett stort ansvar ligger i oss själva och därmed också kan förbättras genom att vi kartlägger för att kunna hjälpa barnet förebygga denna svårighet. Eftersom det ges starka belägg i att man måste möjliggöra inkludering som ger barnet en känsla av tillhörighet (Hejlskov Elvén & Edfelt, 2017; Nilholm, 2014).

Det som kännetecknar temats centrala resultat är hur viktigt det är att bemöta ett barn utifrån deras behov och förutsättningar. Det också i synnerhet med en pedagogik som är avsedd för hela barngruppen. Eftersom att det barnet som kanske kan ha lite svårt för något i en viss kontext i en annan är duktig på något annat.

8.2 SKA DET KRÄVAS EN DIAGNOS?

Det har i studien varit ett huvudsakligt fokus på hur en samverkan fungerar ute i verksamheterna. Där det i samtal har påpekats att det är en del som är av stor vikt för det anpassade bemötandet. För det är inte i alla situationer förskollärarna känner att de vet hur de ska handskas med problematiken och då kan det vara lönt i att ta kontakt med specialpedagogen. Samtliga medverkande har påpekat vikten i att ha ett nära samarbete med specialpedagogen och särskilt har det visats på den verksamheten där de har haft en specialpedagog på själva enheten. Det sägs ha varit en underlättande faktor i vardagen när man bara velat gå förbi i vissa situationer för att bolla kring det man har upplevt ute i arbetet med barn som har ett oroande beteende. Något som samtidigt får stöd av den forskningen som Holst (2008) har utfört om förskolans bemötande av barn som uppvisar symptom av adhd. Där har de visat att det nära samarbetet som de danska pedagogerna har haft med specialpedagogen också har resulterat i att de har kunnat vända det beteendet. Det som för barnet har skapat en både tryggare och roligare vardag. De uttrycker samstämmigt på den förskolan som inte har haft en specialpedagog på enheten att det är ett samarbete som fungerar och känns som en trygghet att ha i arbetet. Däremot så uttrycker en av förskollärarna att det

fördelaktigt kunde varit bra ifall en specialpedagog då faktiskt var på enheten för att det är en del som underlättar arbetet i vardagen. Särskilt med det nära samarbetet som man skapar.

Den nuvarande forskningen uttrycker att de som genomgått en specialutbildning också får en utbildning som resulterar i tekniker som kan hjälpa till när man ska identifiera vad det är ett barn behöver för att kunna hjälpa det i sin vardag. Tekniker som också är av avgörande roll för att kunna skapa ett anpassat bemötande för barnet (Stormont & Stebbins, 2005). Det har i studien framkommit att specialpedagogerna kan få en förfrågan om att komma ut i verksamheten för att observera ett barn som för pedagogerna kan upplevas oroande. Det är i första hand för att specialpedagogen ska komma ut och se vad det är som kan göras i situationen. Specialpedagogen kan ibland anse att det kan behövas att hon kommer ut fler gånger för att stötta barnet och hjälpa de yrkesverksamma. Det som i sin tur också kräver ett samverkansmöte. Däremot väcker det funderingar för en av de medverkande ifall särskilda insatser verkligen ska kräva att barnet har en diagnos. Förskolläraren uttrycker att hon menar att dessa särskilda insatser är minst lika viktiga för barnet som har ett beteende som oroar. Det har i våra intervjuer även angetts att det kräver att man får ett godkännande från föräldrarna till barnet. Det som enligt förskollärarna kan sätta stop för det som i en pedagogisk verklighet behövs. Därför kan dessa särskilda insatser som möjliggörs genom handlingsplaner på samma sätt upplevas som svåråtkomliga. Det bör understrykas här att specialpedagogen i motsats till förskollärarna har sett det som något som föräldrarna ändå i flertalet fall godkänner. Ifall man verkligen skapar en förståelse för varför barnet är i behov av det stödet. Särskilt relevant är att förklara hur mycket det gör för barnet. Skolinspektionen (2018) skriver i likhet att de genomarbetade arbetssätten som kan genereras genom särskilda insatser också i en granskning har utgetts vara ganska svåråtkomliga.

8.3 DIDAKTISKA IMPLIKATIONER OCH FRAMTIDA FORSKNING

För att sammanföra studiens resultat upplever vi som är skribenter av denna studien att de medverkande har gett oss en bild av att en samverkan mellan förskollärare och specialpedagog möjliggör att en individanpassad pedagogik kan utformas. En pedagogik som möjliggör ett anpassat bemötande för barnets behov och förutsättningar. Det som för barnet med oroande beteende är av avgörande roll. För att kunna hjälpa barnet att genom inkludering finna en medkommande lycka. Genom en fenomenologisk infallsvinkel kan vi synliggöra de väsentligaste erfarenheterna som i kontexten är en individanpassad pedagogik i arbetet med barn som uppvisar symptom av adhd eller bara har ett oroande beteende.

Studien har möjliggjort en fördjupad insyn i förskollärares och specialpedagogers erfarenheter om bemötandet av barn med uppvisade symptom av adhd eller ett oroande beteende. Vidare en inblick i vårt huvudsakliga fokus på den samverkan som sker mellan professionerna i arbetet. Det med en förhoppning om att resultaten kan visa på vikten av att arbeta utifrån en individanpassad pedagogik. Ett aktuellt ämne med den uppmärksamhet som området har i vårt samhälle. För att diagnosen är ett ämne som är av vår tid i det svenska samhället. Därtill

ett ämne som säger en del om oss människor och den samtid vi lever inom. Vi tycker att resultaten har visat för oss skribenter hur viktigt det är med ett bemötande utifrån barnets behov och förutsättningar. Därför är tanken att studien också kan bidra till att lyfta tankarna om hur viktigt det är med ett anpassat bemötande och hur det genom en god samverkan också kan utföras på ett optimalare sätt. För att studien visar ytterligare anledning till varför man inte kan utforma några specifika arbetsmetoder utan måste utforma det utifrån kontexten. Studien belyser också att de särskilda insatserna som är betydande också kan upplevas vara svåråtkomliga. Värt att benämna är att vårdnadshavarna har sista ordet i de fall särskilda insatser är aktuellt. Därtill en förhoppning om att studien väcker tankar om det verkligen ska behövas en diagnos för att sätta in särskilda insatser för barn som i en period är i behov av ett särskilt stöd.

Det finns inte mycket som tyder på att utvecklingen av diagnoser har nått sin topp och är därför också ett ämne som är väldigt aktuellt. Den svenska förskolan är unik när det gäller pedagogiken och därför skulle förslag på framtida studier inom den utbildningsvetenskapliga inriktningen vara att inkludera ett mycket större dataunderlag. Det som i sin tur skulle möjliggöra en större helhet kring faktorer och egenskaper som är betydande i arbetet med barn som uppvisar ett beteende som oroar. För att möjliggöra att alla barn kan bli en tillgång för barngruppen. För förskolan ska bemöta barnen som just barn och inte diagnoser.

9 REFERENSLISTA

Almer, G.M. & Sneum, M.M. (2012). *ADHD hos barn och vuxna*. Lund: Studentlitteratur.

Campbell, F., Conti, G., Heckman, J., Seong Hyeok, M., Rodrigo, P., Pungello, E., & Yi, P. (2014). Early childhood investments substantially boost adult health. *Science*, *343*(6178), 1478–1485.

Christiansen, H., Hirsch, O., König, A., Steinmayr, R., & Roehrl, B. (2015). Prevention of ADHD related problems: A universal preschool program. *Health Education*, *115*(3/4), 285–300.

Cooper, P. (2006). Emotion, behaviour and communication. *Emotional and Behavioural Difficulties*, *10*(4), 243–244.

Daley, D., Jones, K., Hutchings, J., & Thompson, M. (2009). Attention deficit hyperactivity disorder in pre-school children: Current findings, recommended interventions and future directions. *Child: Care, Health and Development*, *35*(6), 754–766.

Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Egger, H., & Angold, A. (2006). Common emotional and behavioral disorders in preschool children: Presentation, nosology, and epidemiology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *47*(3–4), 313–337.

Einarsdottir, J. (2008). Teaching children with ADHD: Icelandic early childhood teachers' perspectives. *Early Child Development and Care*, *178*(4), 375–397.

Ekström, B. (2012). *Kontroversen om DAMP: en kontroversstudie av vetenskapligt gränsarbete och översättning mellan olika kunskapsparadigm*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2012. Göteborg.

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C., & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap. Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Stockholm: Natur & Kultur.

Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2015). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (red.). *Handbok i kvalitativa metoder* (s. 34–55). Stockholm: Liber.

Feil, E., Small, J., Seeley, J., Walker, H., Golly, A., Frey, A., & Forness, S. (2016). Early Intervention for Preschoolers at Risk for Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: Preschool First Step to Success. *Behavioral Disorders*, 41(2), 95–106.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2015). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I A. Fejes & R.

Fernell, E., Nylander, L., Kadesjö, B., & Gillberg, C. (2014). ADHD bör uppmärksammas mer - tidiga insatser spar lidande. *Läkartidningen*, 111(39), 1652–1655.

Gerland, G. & Aspflo, U. (2015). *Barn som väcker funderingar: se, förstå och hjälpa förskolebarn med en annorlunda utveckling*. Enskededalen: Pavus utbildning.

Gillberg, C. (2018). *Essence: om autism, adhd och andra utvecklingsavvikelser*. Stockholm: Natur & Kultur.

Hansen, A. (2018). *Fördel ADHD: var på skalan ligger du?* Stockholm: Bonnier Fakta.

Heckman, J., Pinto, R., & Savelyev, P. (2013). Understanding the Mechanisms Through Which an Influential Early Childhood Program Boosted Adult Outcomes. *American Economic Review*, 103(6), 2052–2086.

Hejlskov Elvén, B. & Edfelt, D. (2017). *Beteendeproblem i förskolan: om lågaffektivt bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.

Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa?: förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2010. Göteborg.

Holst, J. (2008). Danish teachers' conception of challenging behaviour and DAMP/ADHD. *Early Child Development and Care*, 178(4), 363–374.

Johansson, T. (2012). *Den lärande människan: utveckling, lärande, socialisation*. Malmö: Liber.

Kutscher, M.L., Attwood, T. & Wolff, R.R. (2016). *Barn med överlappande diagnoser: ADHD, inlärningssvårigheter, autism, asperger, tourettes, ångest med flera*. Stockholm: Natur & Kultur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordic Studies in Education* 25(01), 16–35.

Morrill, M. (2018). Special Education Financing and ADHD Medications: A Bitter Pill to Swallow. *Journal of Policy Analysis and Management*, 37(2), 384-402.

- Nilholm, C. (2014). ADHD: An educational challenge. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 19(3), 1–3.
- Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet: om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*. Malmö: Malmö högskola.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Polanczyk, G., De Lima, M., Horta, B., Biederman, J., & Rohde, L. (2007). The worldwide prevalence of ADHD: A systematic review and metaregression analysis. *American Journal Of Psychiatry*, 164(6), 942–948.
- Riesenfeld, A. & Ottoson, D. (2015). *Samarbete värt att satsa på: effektiva samverkansmöten inom pedagogisk verksamhet*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolinspektionen. (2018). *Förskolans kvalitet och måluppfyllelse*. Stockholm: Skolinspektionen.
- Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen (2014). *Kort om ADHD hos barn och ungdomar*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2018). *Fortsatt ökad användning av adhd-läkemedel 2017*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Stormont, M., & Stebbins, M. (2005). Preschool Teachers' Knowledge, Opinions, and Educational Experiences with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *Teacher Education*

and Special Education: The Journal of the Teacher Education Division of the Council for Exceptional Children, 28(1), 52-61.

Svenaesus, F. (2016). Vad skall vi göra med ADHD i förskolan? I Alsterdal, L. & Pröckl, M. (red.) (2016). *Inifrån och utifrån: om praktisk kunskap i förskolan*. (s. 319–335). Huddinge: Södertörns högskola.

Svenska unescorådet (2006). *Salamanca deklARATIONEN och Salamanca +10*. Stockholm: Svenska Unescorådet.

Szklarski, A. (2015). Fenomenologi. I Fejes, A. & Thornberg, R. (red). *Handbok i kvalitativ analys* (2., utök. uppl.). (s. 131–145). Stockholm: Liber.

Thornberg (red.). *Handbok i kvalitativ analys* (2., utök. uppl.) (s. 16–43). Stockholm: Liber.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

UNICEF (2016). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wright, M.V. (2002). Det relationella perspektivets utmaning. I Skolverket. *Att arbeta med särskilt stöd: några perspektiv*. (S. 9–20). Stockholm: Statens skolverk.

Ärlemalm-Hagsér, E. (2012). Lärande för hållbar utveckling i förskolan: Kunskapsinnehåll, delaktighet och aktörskap kommunicerat i text. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(14), 1–17.

10 BILAGOR

BILAGA 1. INTERVJUGUIDE FÖR FÖRSKOLLÄRARE

Inledningsfrågor:

Hur länge har du varit verksam inom yrket?

Förkunskaper:

Vad har du för kunskaper om ADHD?

Vad definierar du som ADHD?

Bemötandet

Hur bemöter du barn med märkbara symptom av ADHD?

Anser du att du använder dig av några metoder? Om ja, vilka?

(JA)

Hur fungerar arbetssättet med dessa metoder?

Arbetar hela förskolan med följande arbetssätt?

(NEJ)

Hur skulle ni vilja arbeta med barn med uppvisade symptom av diagnosen ADHD på er förskola?

Vad är det som håller tillbaka möjligheterna till följande arbetssätt?

Handlingsplaner

Har ni någon specifik handlingsplan för barn som uppvisar ett beteende oroande beteende eller för barn i behov av särskilt stöd?

Vad innefattar den handlingsplanen?

Hur är den utformad?

Vem har utformat den?

Har ni något samarbete med andra professioner såsom specialpedagog alternativt talpedagog?

Samarbetet

Hur ser samarbetet ut med specialpedagog?

Hur anser du att hen arbetar med barn med följande problematik?

Hur anser du att hen arbetar med er personal?

BILAGA 2. INTERVJUGUIDE FÖR SPECIALPEDAGOGER

Inledningsfrågor:

Hur länge har du varit verksam inom yrket?

Förkunskaper

Vad är dina kunskaper om ADHD och hur bör man bemöta barn som anses vara i en gråzon på grund av vidare märkbara symptom?

Bemötandet

Vad bör man beakta kring bemötandet för att underlätta för barn med märkbara symptom av ADHD?

Anser du att man ska använda sig av några specifika metoder? Om ja, vilka?

Organisationsmässigt

Ifall ni bestämmer er för att ta hjälp utifrån, hur fungerar processen?

Samarbetet

Hur ser samarbetet ut med yrkesverksamma inom förskolan?

Hur anser du att dem yrkesverksamma arbetar med barn som har följande problematik?

Finns det förutsättningar som du tycker måste finnas, för att ni skall kunna främja samarbetet mellan er och de yrkesverksamma?

BILAGA 3. MISSIVBREV TILL INFORMANTER

Hej!

Våra namn Aram Karim och Calle Andersson. Vi är studenter som utbildar oss till förskollärare vid Göteborgs universitet. Vi skall nu skriva vårt examensarbete som motsvarar, 10 veckors heltidsstudier. Vi ämnar att genom vårt examensarbete, ge ett helhjärtat försök i att tolka och förstå kunskapen om hur förskolelärare och specialpedagoger berättar om att de arbetar med att bemöta barn med ett oroande beteende. Studiens huvudsakliga fokus är på samarbetet som sker mellan professionerna. Förhoppningen blir att studien ska kunna föreslå lösningar i vad som krävs för att stötta barn som har uppvisade symptom utav hyperaktivitet, impulsivitet eller uppmärksamhetsproblem.

För att kunna genomföra undersökningen behöver vi intervjua er, i en enskild intervju. Intervjuerna som spelas in med förskolans Ipad, tar cirka 30 minuter och kommer att vara konfidentiella. Inspelningen kommer att raderas när arbetet är transkriberat, på plats i förskolan. De citat som kommer att förekomma i det färdiga textmaterialet i uppsatsen, behandlas på ett sådant sätt så att intervjupersonerna inte skall kunna identifieras.

Deltagandet är naturligtvis frivilligt. Men vi vill understryka att er medverkan vid ett deltagande skulle ha en stor betydelse för vår undersökning. Om du väljer att delta har du rätt att när som helst avbryta och avsluta ditt deltagande utan att ange skäl för detta.

Vill du ta del av resultaten får du gärna kontakta oss.

Om det i efterhand är något du undrar över eller vill fråga om så får ni jättegärna kontakta oss på nedanstående uppgifter.

Aram Karim

Mobilnr: xxx

e-post: xxx

Calle Andersson

Mobilnr: xxx

e-post: xxx

BILAGA 4. SAMTYCKESBLANKETT TILL INFORMANTER

Jag har muntligen informerats om studien och tagit del av skriftlig information. Jag är medveten om att mitt deltagande är helt frivilligt och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.

Ja, jag ger er tillåtelse att spela in vårt samtal inom förskolans verksamhet.

Nej, ni får **inte** spela in vårt samtal.

Ort och datum

Namnunderskrift

Namnförtydligande